

Nationaal Coördinator
Terrorisbestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Juni 2025

Fotobijschrift omslag:

De Dienst Speciale Interventies en de Marine houden een grote anti-terrorisme-oefening in het Rotterdamse havengebied. De haven is een onmisbaar knooppunt voor West-Europa.

Dreigingsniveau terrorisme blijft op niveau 4: substantieel

Er is een reële kans dat er een aanslag in Nederland zal plaatsvinden. Door deze substantiële terroristische dreiging blijft het dreigingsniveau terrorisme gehandhaafd op niveau 4 op een schaal van 5. De belangrijkste factoren waarop het dreigingsniveau is gebaseerd, zijn hieronder weergegeven.

Jihadistische dreiging houdt aan

Er is een aanhoudende, hoge dreiging vanuit het jihadisme. In de afgelopen maanden waren er net zoveel aanslagen en verstoorde aanslagplannen met een jihadistische achtergrond in Europa als in de tweede helft van 2024.¹ Andere aanslagen hadden mogelijk een radicaal-islamitische achtergrond.²

Veel daders van deze aanslagen handelen alleen: ze zijn meestal geïnspireerd door Islamitische Staat (ISIS), maar worden niet aangestuurd door ISIS. Hoewel zij geen uitgesproken doelwitvoorkeur hebben, lijkt het – vanwege de symbolische waarde en de media-aandacht - alsof zij zich voornamelijk richten op Joodse of Israëliische doelwitten, personen die worden beschuldigd van ontheiliging van de islam, of evenementen waarbij grote menigtes bijeenkomen.

Dit soort aanslagen door individuen zijn eenvoudig van opzet zoals een mesaanval, maar kunnen desalniettemin veel slachtoffers tot gevolg hebben. Dat is zeker het geval als met een voertuig op menigtes wordt ingereken. Van deze aanslagen kan een *copy-cat*-werking uitgaan; ook naar personen met een andere ideologische achtergrond.

Een aanzienlijk deel van de jihadisten die bekend zijn bij de AIVD en bij andere Westerse diensten zijn (ook) actief in het jihadistische online landschap. Hier houden zij zich onder andere bezig met het tot zich nemen, maken, bewerken en verspreiden van jihadistische content. Veel van deze jihadisten maken deel uit van online groepen, netwerken en/of kanalen waar zij ook in contact komen met andere jihadisten. Deze netwerken strekken zich uit over landsgrenzen en bestaan merendeels uit tieners en jongvolwassenen. In deze netwerken bevinden zich ook Nederlanders die zich bezighouden met dergelijke activiteiten. Het risico bestaat dat één persoon, enkelingen of een groep overgaan tot een geweldsdaad in Nederland, al dan niet geïnspireerd door de propaganda die

¹ Zie bijlage 1, met een Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning.

² Idem.

verspreid wordt. Het blijft echter een uitdaging deze geweldsdreiging op waarde te schatten. Daarentegen neemt de dreiging van gekende, oudere fysieke netwerken af.

Naast de dreiging van geradicaliseerde individuen heeft Nederland ook te maken met de dreiging vanuit jihadistische groepen uit de zogenaamde ISIS-provincies. Vooral de dreiging vanuit Islamitische Staat in de Khorasan Provincie (ISKP) richting het Westen houdt aan. ISKP heeft een internationale agenda waarbij zij ook het Westen wil treffen. ISKP tracht personen via het internet te radicaliseren. Daarnaast maakt ISKP gebruik van Centraal-Aziatische of Kaukasische netwerken, die zich vaak al langere tijd in Europa bevinden. Het is relatief eenvoudig voor jihadisten in westerse landen om in contact te komen met mediaorganisaties van ISIS-provincies. Leden van die provincies stimuleren vervolgens jihadisten in westerse landen om een aanslag te plegen. De dreiging vanuit ISIS-Syrië en ISIS-Somalië lijkt tijdelijk afgenomen. Zij hebben afgelopen periode zware militaire aanvallen te verduren gekregen, waardoor hun externe aanslagcapaciteit voorlopig verstoord lijkt.

Dreigingsniveau blijft op 4.

Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Dreigingsniveau

4

Zorgen over rechts-terroristische dreiging

Nederlandse overheidsorganisaties hebben onverminderd grote zorgen over de snelle online radicalisering van met name jongeren in rechts-terroristische online netwerken. Er is een reële kans dat individuen of kleine groepjes die actief zijn binnen dit milieu, overgaan tot terroristisch geweld. Net als bij jihadistische jongeren komen zij via sociale media in aanraking met gewelddadige en terroristische inhoud. En door lastige detectie kunnen individuen buiten het zicht van instanties verder radicaliseren onder invloed van ideologisch gefragmenteerd, gewelddadig gedachtegoed in combinatie met psychosociale en psychiatrische problemen. Het gaat hier, net als bij jihadististen, vaak om minderjarigen die middenin de ontwikkeling van hun identiteit zitten en daardoor extra kwetsbaar zijn voor invloeden van buitenaf.

Gewelddreiging anti-institutionele beweging

Van een klein deel van de anti-institutioneel extremistische beweging gaat een (terroristische) geweldsdreiging uit. Zelfverklarde soevereinen vormen hierbij een belangrijke subgroep. Zowel vorig jaar als vlak voor publicatie van dit DTN zijn enkele soevereinen aangehouden op verdenking van onder meer het aanzetten tot het voorbereiden van een terroristisch misdrijf en deelname aan een terroristische organisatie. Hiermee is echter de potentiële dreiging vanuit de kleine groep geweldsbereide anti-institutioneel extremisten niet geheel weggenomen.

Invloed Russische statelijk dreiging op extremisme en terrorisme

Er is sprake van een toenemende statelijke dreiging vanuit Rusland. Deze dreiging manifesteert zich op meerdere terreinen; militaire dreiging, spionage, zowel fysieke als digitale sabotage en ondermijnende beïnvloeding. Interacties tussen Russische actoren en westerse anti-institutioneel- en rechts-extremisten zijn ook onderdeel van die dreiging, maar komen in ons land minder vaak voor dan in een aantal andere westerse landen. Vooral nog is de impact van die interacties op de extremistische en terroristische dreiging in Nederland dan ook beperkt.

Dreigingsniveau blijft op 4. De kans op een aanslag is reëel

4

Er blijft in Nederland sprake van een substantiële terroristische dreiging. De jihadistische dreiging is onverminderd. Daarnaast bestaat er een reële kans dat personen uit het rechts-terroristische milieu overgaan tot geweld.

Nederlandse jihadistische beweging.

Dreiging houdt aan en komt vooral van jongeren die online actief zijn

Ook in Nederland zijn jihadisten actief op internet. Een deel van hen is onderdeel van online jihadistische netwerken met leden uit verschillende landen. Deze netwerken bestaan vooral uit mannelijke minderjarigen of jongvolwassenen. Het risico bestaat dat één van hen of een kleine groep, overgaat tot het gebruik van terroristisch geweld. De dreiging van oudere fysieke netwerken neemt daarentegen af.

Interacties tussen Rusland en anti-institutioneel- en rechtsextremisten.

Op dit moment beperkte invloed op extremistische en terroristische dreiging in Nederland

Er is sprake van een toenemende statelijk dreiging vanuit Rusland. Deze dreiging manifesteert zich op meerdere terreinen; militaire dreiging, spionage, fysieke en digitale sabotage én ondermijnende beïnvloeding. Interacties tussen Rusland en anti-institutioneel- en rechtsextremisten uit westerse landen zijn een onderdeel van die dreiging. Op dit moment is de impact hiervan in Nederland nog beperkt.

Jihadistische dreiging.

Dreiging vanuit ISKP houdt aan, vanuit ISIS in Syrië en Somalië voorlopig afgenomen

ISKP probeert nog steeds aanslagen in Europa te plegen via al langer aanwezige Kaukasische en Centraal-Aziatische netwerken. De fysieke dreiging voor Europa vanuit ISIS Syrië en Somalië lijkt voorlopig afgenomen, maar is niet verdwenen. Daarnaast inspireert ISIS ook alleenhandelende daders. Zij plegen vaak eenvoudige opgezette aanslagen, die wel veel doden tot gevolg kunnen hebben; bijvoorbeeld wanneer er met een auto op een menigte wordt ingereden.

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland Juni 2025

Anti-institutioneel terrorisme.

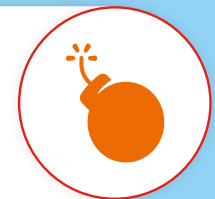
Nog steeds terroristische dreiging vanuit anti-institutioneel extremisme

Ondanks de arrestatie van een aantal personen gaat er nog steeds een geweldsdreiging uit van enkele geweldsbereide anti-institutioneel extremisten. Binnen het extremistische deel van de anti-institutionele beweging vormen soevereinen een belangrijke subgroep.

Rechts-terrorisme.

Rechts-terroristische dreiging onverminderd aanwezig

Overheidsinstanties hebben nog steeds grote zorgen over de snelle radicalisering van met name mannelijke minderjarigen en jongvolwassenen in rechts-terroristische online netwerken. Het is mogelijk dat enkele van hen of kleine groepen overgaan tot terroristisch geweld.

Inhoudsopgave

1. Dreigingsniveau terrorisme blijft op niveau 4: substantieel	3
Inhoudsopgave	7
2. Inleiding	8
3. Jihadisme en radicale islam	11
Jihadistische aanslagen en arrestaties in Europa	11
Dreiging vanuit ISIS-provincies houdt aan	13
Nederlandse jihadistische beweging	18
4. Rechts-terrorisme en -extremisme	22
Rechts-terrorisme	22
Rechts-extremisme	26
5. Anti-institutioneel terrorisme en extremisme	30
Reële geweldsdreiging vanuit anti-institutioneel extremisten	30
Anti-institutioneel extremisten dragen bij aan intimidatie en bedreigingen	33
6. Links-extremisme	36
Sporadisch geweld, wel disruptieve acties en intimidatie	36
7. Themahoofdstuk: Toenemende Russische statelijke dreiging draagt beperkt bij aan de extremistische en terroristische dreiging in Nederland	39
Bijlage 1: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning	48
Bijlage 2: Dreigingsniveaus DTN	52

Inleiding

Doel en afbakening

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) biedt inzicht in de terroristische en gewelddadig extremistische dreiging voor Nederland, de belangen die daardoor kunnen worden aangetast en de weerbaarheid tegen deze dreiging. Ook worden doorgaans niet-gewelddadige extremistische bewegingen beschouwd wanneer er indicaties zijn dat er terroristisch of anderszins ernstig geweld uit kan voortvloeien. Buitenlandse ontwikkelingen worden meegenomen wanneer ze van invloed zijn op de dreiging in Nederland of tegen Nederlandse belangen in het buitenland. Met het DTN stelt de NCTV het dreigingsniveau vast, oftewel een inschatting van de algemene terroristische dreiging gedurende een langere termijn.

Aan het DTN ligt onderzoek ten grondslag naar alle vormen van terrorisme en gewelddadig extremisme, ongeacht ideologische signatuur. Indien bepaalde extremistische stromingen niet in het DTN worden genoemd, zoals in deze editie klimaat- of dierenrechtenextremisme, is dit omdat er op het moment van schrijven geen aantoonbare geweldsdreiging van uitgaat. Wanneer de actualiteit daarom vraagt, kan de NCTV daarover berichten in andere producten. Terrorismedefinanciering wordt in het DTN opgenomen wanneer er een relatie bestaat met de geweldsdreiging tegen Nederland of haar belangen in het buitenland.

Het DTN is vooral bedoeld voor strategie- en beleidsvorming op nationaal niveau. Met het DTN wordt beoogd om het kabinet, de leden van de Eerste en Tweede Kamer, ambtenaren, bestuurders en beleidsmakers op nationaal en gemeentelijk niveau, wetenschappers en andere geïnteresseerden te informeren over de huidige terroristische en gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland.

Leeswijzer

Het DTN bestaat uit het voorgaande hoofdstuk waarin het dreigingsniveau wordt vastgesteld en de belangrijkste bevindingen staan genoemd, en vier verdiepende hoofdstukken. Het vijfde hoofdstuk is een wisselend themahoofdstuk waarin een aspect van de terroristische of gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland nader wordt uitgediept. De hoofdstukken hebben de volgende onderwerpen:

- Jihadisme en radicale islam
- Rechts-terrorisme en -extremisme
- Anti-institutioneel terrorisme en extremisme
- Links-extremisme
- Themahoofdstuk: interactie tussen statelijke actoren en aanhangers van extremistische stromingen

- Bijlage 1 biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa tussen medio december 2024 en begin juni 2025.
- Bijlage 2: Dreigingsniveau DTN

Sleutelbegrippen

- **Accelerationisme:** Rechts-extremistisch gedachtegoed waarbij door middel van terroristisch geweld chaos wordt nagestreefd, om zo een rassenoorlog en de vervanging van de democratie door een nationaalsocialistische en witte etnostaat te bespoedigen.
- **Activisme:** Pogingen van individuen of groepen om op buitenparlementaire wijze, maar binnen de kaders van de democratische rechtsorde, politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- **Democratische rechtsorde:** Een samenleving waarbij de wisselwerking tussen overheid en burgers en burgers onderling verloopt volgens de principes, procedures en instituties die voortkomen uit de grondwettelijk vastgelegde vrijheden en rechten. Hierbij gaat het om gelijkheidsrechten, vrijheidsrechten en participatierechten. Dit is de open samenleving die er onder andere voor zorgt dat iedereen binnen dit systeem beschermd wordt en op een vrije manier kan leven.
- **Extremisme:** Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen. Extremisme kan zich uiten in geweld, maar ook op niet-gewelddadige wijze. Voorbeelden van niet-gewelddadige ondemocratische activiteiten zijn het op stelselmatige wijze haat zaaien; angst verspreiden; doelbewust desinformatie verspreiden; demoniseren en intimideren; verwerpen van wet- en regelgeving; en pogingen doen om een parallelle samenleving tot stand te brengen waarbij het gezag van de Nederlandse overheid en het rechtssysteem worden afgewezen.
- **Ideologisch motief:** Het handelen vanuit een bepaald wereldbeeld om een al dan niet specifiek einddoel te bereiken. Dit einddoel kan ook beperkt zijn tot: anders dan nu. Een ideologisch motief is anders dan een louter persoonlijk, crimineel, of geldelijk motief.
- **Jihadisme:** De verkorte term voor het mondiaal jihadi-salafisme. Aanhangers van deze ideologische stroming streven middels een gewapende strijd naar vervanging van 'afvallige' overheden in de islamitische wereld door een 'zuivere' islamitische staat. Daartoe plegen zij onder andere terroristische aanslagen, ook in westerse landen. De jihadistische beweging bestaat uit organisaties als Al Qa'ida en ISIS en aan hen gelieerde groeperingen, maar ook uit netwerken en individuele aanhangers over de hele wereld.
- **Terrorisme:** Het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld, of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Voor alle definities die worden gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, zie: www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn

Het Festival der Liebe in Ahoy ging in maart 2025 door ondanks berichtgeving in Duitse media dat het festival mogelijk doelwit zou zijn van een aanslag. Dat zou blijken uit een bericht op een Duitstalige website van Islamitische Staat.

Hoofdstuk 1

Jihadisme en radicale islam

Het jihadisme blijft voor de terroristische dreiging in Europa het belangrijkste. Daarbij gaat het in verreweg de meeste gevallen om de dreiging van ISIS-aanhangers. De jihadistische dreiging in Nederland is nog steeds substantieel en daarmee ongewijzigd ten opzichte van het DTN van december 2024. In de eerste helft van 2025 zijn er in Europa diverse jihadistische aanslagen gepleegd en arrestaties verricht.

In het vorige DTN werd geconstateerd dat het aantal jihadistische aanslagen en ook het aantal verstoorde aanslagplannen was toegenomen met de periode daarvoor.³ Dat is nog steeds zo. Er is sprake van een aanhoudend hoog niveau.

Jihadistische aanslagen en arrestaties in Europa

Jihadistische dreiging in Europa bepalend voor dreigingsniveau in Nederland

Het jihadisme blijft in Europa de belangrijkste terroristische dreiging. In 2024 waren er tientallen arrestaties van terrorismeverdachten met een jihadistische achtergrond.⁴ Sommigen hadden mogelijk een radicaal-islamitische achtergrond. In de eerste helft van 2025 werden er in Nederland weer personen opgepakt op verdenking van een terroristisch misdrijf met jihadistisch motief.⁵

ISIS blijft de belangrijkste rol spelen bij de jihadistische aanslagdreiging in Europa. De meeste jihadistische aanslagen worden gepleegd door alleenhandelende daders die geïnspireerd zijn door het gedachtegoed van ISIS, maar niet direct door ISIS worden aangestuurd. Dergelijke aanslagen zijn qua uitvoering vaak eenvoudig van opzet, maar kunnen wel veel doden tot gevolg hebben. Denk daarbij aan aanslagen waarbij daders met een voertuig inrijden op menigtes: New Orleans (1 januari 2025) en München (13 februari 2025). Dat is een methode die ISIS al jaren aan volgelingen op

³ Zie bijvoorbeeld ook 'Global Terrorism Index 2025: Measuring the impact of Terrorism', Institute for Economics & Peace, maart 2025, p.2.

⁴ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.5.

⁵ Zie bijvoorbeeld '14 aanhoudingen in verband met opruiing tot terrorisme op sociale media', persbericht Openbaar Ministerie, 22 april 2025.

het internet adviseert, maar ook breder navolging lijkt te krijgen (zie kader Aanslagen met auto's krijgt navolging).

Aanslagen met auto's krijgt navolging; ook bij personen met een ander extremistisch profiel dan jihadistisch

Een 40-jarige man in Mannheim (Duitsland) reed op dinsdag 3 maart in op een groep personen en doodde hierbij twee mensen. Hij raasde met hoge snelheid met zijn auto door een voetgangerszone in de binnenstad en ramde verschillende voetgangers die carnaval vierden. Dit incident in Mannheim is na Maagdenburg (21 december 2024) en München (13 februari 2025) de derde aanval met een voertuig in Duitsland binnen enkele weken tijd. Vanaf de jaren '10 gebruikten met name door ISIS geïnspireerde jihadisten enkele malen een voertuig als aanslagmiddel.⁶ Dat werd in de propaganda van ISIS en Al Qa'ida ook sterk aangemoedigd.⁷

De daders van de drie recente aanvallen in Duitsland lijken ideologisch gezien echter weinig gemeenschappelijk te hebben. De aanslag in Berlijn zou door een anti-islam-activist zijn gepleegd, de dader in München zou mogelijk banden hebben met ISIS en die in Mannheim lijkt vooral te lijden aan een psychische stoornis en heeft mogelijk een rechts-extremistische achtergrond. Het lijkt er op dat deze modus operandi aanzet tot kopieergedrag bij anderen die om wat voor reden dan ook eveneens grieven hebben tegen de samenleving.⁸ Een voertuig is daarbij een eenvoudig te verkrijgen middel waarmee potentieel veel slachtoffers te maken zijn.

Aanslagen door alleenhandelende daders zijn moeilijk door autoriteiten te onderkennen. Vaak gaat het om jongeren die online radicaliseerden. Sommige aanslagen werden uitgevoerd door mensen die als (uitgeprocedeerde) asielzoeker of vluchteling in Europa verbleven.⁹ Opvallend is dat de meeste aanslagplegers met een asielmigratieachtergrond pas radicaliseerden na enige jaren verblijf in Europa. Slechts een minderheid koesterde al in het land van herkomst extremistische overtuigingen.

Dankzij overheidsoptreden en internationale samenwerking worden de meeste aanslagplannen bijtijds ontdekt. Met name het aantal grootschalige en complexe aanslagen blijft daardoor relatief beperkt.

Voor veel (aspirant-)aanslagplegers maakt het niet veel uit welk doelwit zij raken. Zij zijn pragmatisch in hun doelwitkeuze en lijken vrij eenvoudig het ene doelwit in te wisselen voor het andere (doelwitsubstitutie). Desalniettemin lijken er voorkeuren te zijn voor aanslagen op doelen met een symbolische waarde, die media-aandacht creëren of een grote maatschappelijke impact hebben. Om deze redenen zullen Joodse en Israëliëse personen en objecten hoogstwaarschijnlijk doelwit blijven, ongeacht het verdere verloop van de Gaza-oorlog. Hetzelfde geldt waarschijnlijk voor

⁶ 'Into the crowd: The Evolution of Vehicular Attacks and Prevention Efforts', A. Rodde en J. Olmstead, CTC Sentinel, Volume 18, Issue 3, maart 2025, p.45-49.

⁷ Idem, p.46.

⁸ Idem, p.48.

⁹ In mei 2024 kwam in Mannheim iemand om het leven bij een aanslag door een Afghaanse man die in 2013 als asielzoeker naar Duitsland is gekomen; in augustus kwamen drie mensen om het leven bij een aanslag door een Syrische asielzoeker die uitgezet had moeten worden naar Bulgarije. In februari 2025 pleegde een Afghaanse man die als minderjarige asielzoeker naar Duitsland was gekomen een aanslag in München. Later die maand kwam in Oostenrijk een minderjarige om het leven bij een aanslag met een mes door een Syrische statushouder en stak een andere Syrische statushouder in Berlijn iemand neer die daarbij gewond raakte.

vertegenwoordigers van de staat. Zij staan in de ogen van jihadisten symbool voor een ‘goddeloze staat’ die vijandig staat tegenover moslims. Verder zijn personen die door jihadisten beschuldigd worden van ontheiliging van de islam, de profeet Mohammed of de Koran een, in hun ogen, legitiem doelwit. Nader onderzoek moet uitwijzen wat de achtergrond is van de moord op de koranverbrander in Zweden (zie kader Vermeende blasfemie lokt aanslagen uit).

Vermeende blasfemie lokt ook na decennia nog aanslagen uit

Op 29 januari is de bekende islamcriticus Salwan Momika doodgeschoten in het Zweedse Södertälje.¹⁰ Het is nog niet bekend wie Momika heeft vermoord en de aanval is (nog) niet opgeëist. Wel vierden aanhangers van onder meer Al Qa’ida en ISIS zijn dood als een rechtvaardige straf voor blasfemie (godslastering).¹¹

In 2023 leidden koranverbrandingen door de uit Irak afkomstige Momika tot internationale ophef en geweld tegen onder meer de Zweedse ambassade in Irak. Jihadisten gebruikten de koranschendingen in hun antiwesterse propaganda. Diverse westerse landen, waaronder Nederland, verhoogden mede naar aanleiding hiervan hun dreigingsniveau.¹² Dergelijke uitingen van godslastering kunnen niet alleen leiden tot een directe dreiging tegen islamcritici zelf, maar ook bijdragen aan dreiging tegen landen waar islamcritici actief zijn of wonen en het Westen in het algemeen. Dit speelt ook in Nederland, ondanks dat de Nederlandse regering koranverbrandingen afkeurt. Zo werd in november 2024 een 18-jarige Eindhovenaar opgepakt op verdenking van aanslagvoorbereiding op, onder meer, de voorman van Pegida.¹³ Momenteel zijn er echter geen concrete aanwijzingen dat de dood van Momika voor een verhoogde dreiging tegen islamcritici in Nederland zorgt.

In Europa worden islamcritici, waaronder politici als Geert Wilders, al jaren stelselmatig bedreigd. In de afgelopen jaren werden meerdere door blasfemie gemotiveerde aanslagen gepleegd, zoals die op de redactie van het tijdschrift ‘Charlie Hebdo’ in 2015, de moord op de Franse leraar Samuel Paty in 2020 en de mesaanval op een islamcriticus in Mannheim in 2024.

Voor jihadisten zijn ook menigten een aantrekkelijk doelwit, omdat deze relatief makkelijk te raken zijn (‘soft target’) en een groot aantal slachtoffers mogelijk maken. Onder andere de aanslag in Mulhouse (Frankrijk, februari 2025), waarbij een man mensen neerstak op een markt, is daarvan een voorbeeld.

Dreiging vanuit ISIS-provincies houdt aan

Organisatorische veranderingen bij ISIS hebben afgelopen jaren bijgedragen aan de verhoogde dreiging van het jihadisme in Europa. Kort gesteld is de organisatie geregionaliseerd. Ze bestaat nu uit meerdere regionale afdelingen, vaak ‘provincies’ genoemd, die zich richten op diverse activiteiten en daarbij ook samenwerken. Ze richten zich bijvoorbeeld op controle van grondgebied, het bestrijden van regionale tegenstanders, het genereren en verdelen van inkomsten, het vervaardigen en verspreiden van propaganda en het stimuleren of organiseren van aanslagen buiten de

¹⁰ ‘Koranverbrander Momika doodgeschoten in Zweden’, NOS.nl, 30 januari 2025.

¹¹ SITE Intelligence, “Salwan is Dead but Many more Salwans are Alive” - Radicals of All Kinds Celebrate Murder of Qur’an Burner in Sweden’, 31 januari 2025.

¹² NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2023’, p.16.

¹³ ‘Scholier (18) verdacht van voorbereiding terreuraanslagen op Pegida-voorman en Tweede Kamer’, AD, 24 februari 2025.

eigen regio. Het gros van de aanslagen vindt echter nog steeds in eigen provincie plaats. Sommige activiteiten worden gecoördineerd door leidende figuren binnen ISIS. In het kader van dit dreigingsbeeld is er vooral aandacht voor externe aanslagdreiging (dus het aansturen of stimuleren van aanslagen buiten de eigen regio) en voor provincies die bestemming zijn voor jihadistische uitreizigers uit westerse landen.¹⁴

ISKP blijft grootste dreiging voor West-Europa

Islamitische Staat in de Khorasan Provincie (ISKP) opereert vooral in Afghanistan en Pakistan, maar heeft een internationale agenda en wil daarbij ook het Westen treffen. Van alle ISIS-provincies vormt ISKP nog steeds de grootste dreiging voor West-Europa.¹⁵ Ondanks toegenomen contraterorisme-acties van onder meer het Talibanregime in Afghanistan blijkt de groepering veerkrachtig en in staat om in de regio en daarbuiten aanslagen te (laten) plegen.¹⁶

Ten eerste tracht ISKP personen via het internet te radicaliseren en aan te zetten tot geweld (zie kader). ISKP-materiaal wordt in vele talen geproduceerd, inclusief het Engels.¹⁷ Zo publiceerde Al-Azaim, het officiële mediabureau van ISKP, in januari 2025 op het internet een poster met de oproep om aanslagen te plegen op specifieke doelwitten in het Westen.¹⁸ Hierbij werd onder meer het Amsterdam Dance Event als mogelijk doelwit genoemd.¹⁹ Al-Azaim is op EU-niveau gelist op 17 maart 2025.²⁰

Daarnaast werd het Festival der Liebe in Rotterdam in een niet-officieel pamflet aangemerkt als potentieel doelwit. Dergelijke online oproepen, waarbij in (pro-)ISIS-mediakanalen aan ISIS-aanhangers de suggestie wordt gedaan voor potentiële doelwitten voor aanslagen in het Westen, komen regelmatig voor. In de mediabeeldvorming ontstaat, indien de oproep wordt opgepikt, echter al vaak snel het beeld van een daadwerkelijk aanslagplan van ISIS. Er zijn in Europa geen voorbeelden bekend van een aanslag op een specifiek doelwit dat direct volgde nadat het bewuste doelwit daarvoor op een jihadistisch kanaal werd genoemd. Desalniettemin zet (onder andere) ISKP wel in op verspreiding van dit soort propaganda om eenlingen te inspireren tot actie.

Ten tweede maakt ISKP gebruik van (semiautonome) Centraal-Aziatische of Kaukasische netwerken die zich vaak al langere tijd in Europa bevinden. ISKP probeert gericht te rekruteren onder de diaspora afkomstig uit Centraal-Azië en Afghanistan.²¹ De capaciteit van ISKP om in Europa toe te

¹⁴ Voor een uitvoerigere beschouwing zie: NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', Themahoofdstuk 'Islamitische Staat in Verandering'.

¹⁵ C. Clarke, L. Webber en P. Smith, 'ISKP's Latest Campaign: Expanded Propaganda and External Operation', Global Network on Extremism & Technology, 27 juni 2024.

¹⁶ R. Gardiner, 'The shifting threat: Islamist militancy in 2025, Political Violence Special Edition 2025', S-RM GSI, 22 januari 2025.

¹⁷ C. Clarke, L. Webber en P. Smith, 'ISKP's Latest Campaign: Expanded Propaganda and External Operation', Global Network on Extremism & Technology, 27 juni 2024.

¹⁸ 'Van Amsterdam Dance Event tot Oktoberfest in München: terreurgroep ISKP publiceert nieuwe doelwitten in Europa en VS', Nieuwsblad, 16 januari 2025.

¹⁹ 'Van Amsterdam Dance Event tot Oktoberfest in München: terreurgroep ISKP publiceert nieuwe doelwitten in Europa en VS', Nieuwsblad, 16 januari 2025. 'Nächstes Angriffsziel: Islamisten drohen mit Anschlag auf Kölner Karneval!', Bild, 25 februari 2025.

²⁰ 'ISIL (Da'esh) and Al-Qaeda – Consilium adds one entity to its autonomous list of sanctions', Council of the EU, 187/025, 17 maart 2025. <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2025/03/17/isil-da-esh-and-al-qaeda-the-council-adds-one-entity-to-its-autonomous-list-of-sanctions>.

²¹ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.41.

slaan hangt voor een belangrijk deel af van de mate waarin in de afzonderlijke landen binnen de diasporagemeenschappen lokale ondersteuningsnetwerken beschikbaar zijn.²²

Ten derde kan er een dreiging uitgaan van personen uit of met een link naar Europa die afreizen naar ISKP in Afghanistan en Pakistan. De afgelopen jaren heeft de NCTV in het DTN hier al aandacht aan besteed.²³ ISKP kan deze personen behalve voor de jihadistische strijd in de regio ook inzetten voor verdere rekrutering, productie of verspreiding van propaganda of facilitering van uitreizen van anderen.²⁴

Ten slotte moet ermee rekening worden gehouden dat ISKP aanslagplegers naar het Westen stuurt, zoals moederorganisatie ISIS dat in de periode van het zogenaamde ‘kalifaat’ deed vanuit Syrië en Irak. Hiervan zijn bij de NCTV tot op heden geen voorbeelden in Europa bekend.

De lange arm van ISKP

ISKP wil ook de Verenigde Staten treffen. Dit bleek eind 2024 toen een 27-jarige Afghaan werd gearresteerd op verdenking van het plannen van een terroristische aanslag op de dag van de Amerikaanse presidentsverkiezingen.²⁵ Hij werd gearresteerd nadat hij twee AK-47-geweren en munitie kocht van een undercoveragent die zich voordeed als wapenhandelaar. De verdachte wilde tijdens de Amerikaanse presidentverkiezingen samen met zijn minderjarige zwager op menigtes gaan schieten. Hij wilde daarbij als ‘martelaar sterven’, verklaarde hij tijdens verhoren. Hij zou het jaar ervoor snel geradicaliseerd zijn door het gedachtegoed van ISIS. Amerikaanse autoriteiten maakten daarnaast bekend dat de dader werd aangestuurd door ISKP.²⁶ Over de wijze waarop dit gebeurde is nog weinig bekend. Voor zover bekend zou dit het eerste plot van ISKP in de VS zijn. De casus onderstreept de, in de laatste twee jaar, toegenomen mondiale actieradius van de organisatie.

Anders dan ISKP krijgt Al Qa’ida in Afghanistan meer bewegingsruimte van het bevriende Taliban-regime.²⁷ Desalniettemin krijgt de organisatie van het regime weinig ruimte om haar mondiale agenda ten uitvoer te brengen en op het Westen gerichte aanslagen voor te bereiden.²⁸

²² Idem.

²³ NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024’, p.19.

²⁴ Zelin, A.Y., ‘ISKP Goes Global: External Operations from Afghanistan’, Washington Institute, 11 september 2023.

²⁵ ‘Afghaan in VS gearresteerd om aanslagplannen voor verkiezingsdag’, NOS, 9 oktober 2024.

²⁶ ‘ISIS-K behind foiled Election Day terrorism plot, US officials say’, NBCnews.com, 15 oktober 2024.

²⁷ ‘Thirty-fifth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant to resolution 2734 (2024) concerning ISIL (Da’esh), Al-Qaida and associated individuals and entities’, United Nations Security Council, S/2025/71/Rev.1, p.17, 6 februari 2025.

²⁸ ‘Al Qaeda: Background, currents status, and US Policy’, Congressional Research Service, 6 mei 2024.

Dreiging vanuit ISIS-Syrië en ISIS-Somalië tegen het Westen lijkt wat afgenomen

ISIS streeft er naar zijn internationale netwerk en activiteiten verder uit te breiden. Het organisatorische zwaartepunt van de organisatie is in de afgelopen jaren gedeeltelijk verschoven van het Midden-Oosten naar andere ISIS-provincies, zoals ISIS-Somalië. ISIS in Syrië is weliswaar minder dominant geworden, maar nog steeds belangrijk. Niet alle activiteiten en niet alle provincies zijn vanuit Nederlands dreigingsperspectief even relevant. In de Sahel, bijvoorbeeld, zijn jihadistische groepen al tientallen jaren actief en hun omvang is nog steeds groeiende. Er is echter niet of nauwelijks sprake van het organiseren en stimuleren van aanslagen door deze groepen in Europa.

Andere provincies richten zich daar wel op. Aanslagplannen in Duitsland, Frankrijk en Zweden in de afgelopen jaren zijn te herleiden tot ISIS-takken in Somalië, Syrië en Irak.²⁹ Het is daarnaast relatief eenvoudig voor jihadisten in westerse landen om in contact te komen met mediaorganisaties van ISIS-provincies. Leden van die provincies stimuleren vervolgens jihadisten in westerse landen om een aanslag te plegen en vaak ook om van tevoren een martelaarsvideo te verspreiden. Andersom proberen de mediaorganisaties actief jihadisten te rekruteren in Europa.

ISIS-Somalië

Naar schatting van lokale autoriteiten is ISIS-Somalië gegroeid tot zo'n duizend leden.³⁰ De aanwas komt vooral uit Afrika. Sommige nieuwe rekruten komen uit het Midden-Oosten. De ontwikkeling van ISIS-Somalië is om twee redenen relevant voor de dreiging van het jihadisme in Europa: in verschillende Europese landen leven er intenties onder jihadisten om naar Somalië uit te reizen, ook onder sommige Nederlandse jihadisten.³¹ Daarnaast is ISIS-Somalië te linken aan enkele aanslagplannen in Europa.³² Tegelijkertijd is ISIS onder druk komen te staan door Amerikaanse luchtaanvallen en militair optreden van de autoriteiten van Puntland.³³ Of de capaciteiten van ISIS-Somalië voor externe aanslagplanning daarmee duurzaam zijn verstoord is nog onduidelijk.

ISIS-Syrië

ISIS-Syrië was in de afgelopen jaren bezig met een opleving, die al vóór de val van het Assad-regime werd tegengegaan met luchtaanvallen door de Verenigde Staten en Frankrijk. ISIS tracht te profiteren van de fragiele verhoudingen tussen verschillende religieuze en etnische groepen in het land. Begin januari 2025 werd volgens Syrische veiligheidsautoriteiten een bomaanslag door ISIS op een sjiiitisch heiligdom in Damascus voorkomen.³⁴ Waarschijnlijk zal ISIS proberen ISIS-strijders te bevrijden uit detentiecentra in Noordoost-Syrië, zoals ze dat ook deed met de aanval op de Sinaa-gevangenis in januari 2022. ISIS-Syrië heeft na de machtsovername van HTS nog geen gevangenis aangevallen in Noordoost-Syrië.

²⁹ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', Themahoofdstuk 'Islamitische Staat in Verandering'.

³⁰ 'The Islamic State has regrouped in Somalia – and has global ambitions', The Washington Post, 11 februari 2025.

³¹ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.18-19.

³² Idem, p.43.

³³ 'Over 20 killed in clash between security forces, Islamic State fighters in Somalia', Voice of America, 22 januari 2025; 'Update: U.S. Forces Strike on ISIS-Somalia', persbericht U.S. Africa Command Public Affairs, 11 februari 2025.

³⁴ 'Syrian intelligence agency says it thwarted a planned Islamic State attack on a Shiite shrine', AP, 11 januari 2025.

Eind 2024 en begin 2025 voerden Frankrijk en de Verenigde Staten nieuwe luchtaanvallen op ISIS in Syrië uit. Het is nog niet duidelijk of deze aanvallen het vermogen van ISIS om externe aanslagen te organiseren voor langere tijd heeft verzwakt.

Nederlandse uitreizigers in Syrië

In het door Ha'yat Tahrir al Sham (HTS) gecontroleerde deel van Syrië bevinden zich nog zo'n 25 volwassen uitreizigers uit Nederland.³⁵ Sommigen van hen hebben zich aangesloten bij HTS. Het is momenteel niet waarschijnlijk dat Nederlandse uitreizigers in het noordwesten van Syrië de intentie hebben terug te keren naar Nederland. Bovendien gaan ze er waarschijnlijk van uit dat hen in Nederland detentie wacht en zouden zij daardoor gedurende langere tijd worden gescheiden van hun kinderen. HTS overweegt buitenlandse strijders het staatsburgerschap te verlenen. Het is denkbaar dat dit ook voor (sommige) uitreizigers uit Nederland kan gelden.³⁶

Dreiging HTS voor het Westen minimaal

In december 2024 nam een coalitie van rebelligroeperingen onder leiding van Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) de macht over van het Assad-regime. HTS staat op de VN-lijst van terroristische groeperingen³⁷, die is overgenomen door de EU³⁸. Deze plaatsing op de lijst kwam onder meer omdat de voorloper van deze beweging banden onderhield met Al Qa'ida. HTS heeft deze banden met Al Qa'ida in 2017 verbroken. HTS zegt bovendien geen mondiaal-jihadistische agenda te hebben, maar een nationalistische koers te varen, die is gericht op het opbouwen van een nieuwe Syrische staat.³⁹ HTS heeft zeer waarschijnlijk geen externe aanslagagenda en vormt momenteel geen terroristische dreiging tegen het Westen.⁴⁰

Binnen de gelederen van HTS bevinden zich echter nog een onbekend aantal individuen en groepen die wel het jihadistisch gedachtegoed aanhangen. Daarnaast is het zorgelijk dat vele buitenlandse jihadistische strijders zich vrijelijk in Syrië kunnen bewegen.⁴¹ Het is voorstelbaar dat elementen buiten controle van HTS wel aanslagplannen kunnen ontwikkelen tegen westerse doelen.⁴²

Daarnaast verblijven in Noordoost-Syrië nog ongeveer 15 Nederlandse mannen in detentie en rond de 5 vrouwen en 25 minderjarigen met een Nederlandse link in opvangkampen.⁴³ In algemene zin geldt dat van hen een grotere dreiging uitgaat als zij vrijkomen, omdat zij in tegenstelling tot veel uitreizigers in Noordwest-Syrië onderdeel zijn geweest van ISIS. Bovendien kan de langdurige gevangenschap onder zware omstandigheden bijdragen aan wrok tegen onder meer het Westen. Een

³⁵ AIVD website, 'Uitreizigers en terugkeerders', z.d. geraadpleegd op 18 februari 2025.

³⁶ 'Foreign fighters given senior Army posts, reports say', Sebastian Usher, BBC, 31 december 2024. Jolani speaks to 5 pillars about Israel, foreign fighters, the Ummah and the New Syria, 5Pillars, 17 december 2024.

³⁷ UNSC, United Nations Security Council Consolidated List, geraadpleegd op 1 april 2025.

³⁸ Europese Commissie, 'Uitvoeringsverordening (EU) 2018/855 van de Commissie tot 286^e wijziging van Verordening (EG) nr. 881/2002 van de Raad tot vaststelling van bepaalde specifieke beperkende maatregelen tegen sommige personen en entiteiten die banden hebben met de organisaties ISIS (Da'esh) en Al Qaida', 8 juni 2018.

³⁹ A. Zelin, 'The age of political jihadism – a study of Hayat Tahrir al-Sham', 2023.

⁴⁰ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.26. A. Zelin, 'The age of political jihadism – a study of Hayat Tahrir al-Sham, 2023.

⁴¹ 'Foreign fighters with HTS and the "Bosnia Model"', Jordan Times, 20 januari 2025. En veel andere artikelen die schrijven over het geven van nationaliteit en promotie van buitenlandse strijders.

⁴² 'Quand l'assassin de Samuel Paty rêvait de rejoindre les rebelles islamistes de HTS en Syrie', Le Point, 9 december 2024.

⁴³ AIVD, 'Uitreizigers en terugkeerders', z.d. geraadpleegd op 18 februari 2025.

deel van de Nederlandse uitreizigers in de Syrisch-Koerdische detentiecentra heeft aangegeven de wens te hebben om terug te keren naar Nederland.⁴⁴

Er is vrees voor uitbraken en ontsnapingen uit gevangenissen en kampen met ISIS-aanhangers. Door de huidige situatie in Syrië is het onzeker of de Syrian Democratic Forces (SDF) de bewaking van de detentiecentra en kampen kunnen blijven garanderen. Ook de mogelijke opschorting van de militaire steun en buitenlandse hulp door de Verenigde Staten brengt waarschijnlijk veiligheidsrisico's met zich mee. De SDF hebben echter recent aangegeven goed voorbereid te zijn om ontsnapingspogingen te verijdelen en de veiligheid in Noordoost-Syrië te kunnen garanderen.⁴⁵

Op 10 maart 2025 sloot de Syrische interim-regering een overeenkomst met de SDF. Volgens de overeenkomst zal de interimregering de controle overnemen over de Koerdische regio in het noordoosten van het land.⁴⁶ Het is mogelijk dat de interim-regering op termijn ook de bewaking op zich zal nemen van de gevangenissen waar mannelijke ISIS-strijders vastzitten.

Nederlandse jihadistische beweging

Een deel van de jihadisten in Nederland is vooral actief online, waar zij extremistische en terroristische propaganda consumeren en onderling uitwisselen. In deze online groepen met gelijkgestemden kan radicalisering snel verlopen omdat een corrigerend geluid ontbreekt en extremistische taal juist wordt beloond met *likes* en aanmoedigingen. Transnationaal opererende terroristische organisaties, zoals ISIS, spelen hierop in door in dit soort online groepen propaganda te verspreiden en te rekruteren. Vaak gaat het om jongeren, meestal jongens, die nog op zoek zijn naar een identiteit en betekenisgeving in hun leven. Hoewel dit zeker niet geldt voor alle jongeren die actief zijn binnen het jihadistische milieu, is in veel gevallen sprake van psychiatrische of psychosociale problemen, weinig zelfbeheersing en een zoektocht naar spanning en/of provocatief gedrag. Dit maakt deze jongeren makkelijker beïnvloedbaar en vatbaar voor geweld en extremisme. In hun online zoektocht kunnen ze op een relatief laagdrempelige manier uitkomen in jihadistische groepen en chats, waar haat jegens anderen en trots op de eigen groep worden gestimuleerd. Sommigen zijn ook onderdeel van online jihadistische netwerken van jongeren uit binnen- en buitenland. Deze netwerken bestaan merendeels uit jonge mannen, vooral tieners en jongvolwassenen, die niet of nauwelijks verbonden zijn aan de oudere gekende jihadistische netwerken.⁴⁷ Sommige van deze jongeren hebben te kampen met psychiatrische en/of psychosociale problematiek. Dat kan hen vatbaarder maken voor (snelle) radicalisering.⁴⁸ In mindere mate zijn er ook minder- en meerderjarige vrouwen actief.

Het risico bestaat dat een van hen overgaat tot een geweldsdaad in Nederland. In maart hield de politie een 20-jarige Syrische Rotterdammer aan. De man wordt verdacht van deelname aan een

⁴⁴ Zie hiervoor bijvoorbeeld de documentaire *Inside Het Kalifaat van Sinan Can*.

⁴⁵ 'VOA Kurdish: SDF secure and protect al-Hol Camp', VOA News, 12 februari 2025.

⁴⁶ 'Syrische regering breidt macht uit dankzij deal met Koerden', NOS Nieuws, 10 maart 2025.

⁴⁷ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.18.

⁴⁸ *Idem*, p.20-21.

terroristische organisatie en het beramen van een terroristische aanslag.⁴⁹ Eind februari hield de politie een Syrische asielzoeker aan uit Venray op verdenking van betrokkenheid bij bedreiging met een terroristisch misdrijf en verspreiding van opruiende geschriften. De man verspreidde onder meer jihadistisch materiaal op TikTok waar hij duizenden volgers had.⁵⁰ De voorlopige hechtenis van de man is inmiddels onder voorwaarden geschorst door de rechtbank. Hij wordt onderzocht door het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie.

Het virtuele kalifaat

Een deel van de jihadistische propaganda wordt geproduceerd door ISIS-provincies die deze via hun officiële media-kanalen verspreiden. Daarnaast is er de laatste jaren sprake van een sterke groei aan pro-ISIS-aanhangers die terroristische propaganda via niet-officiële mediakanalen verder verspreiden. Sommige van deze online jihadisten maken zelf nieuwe content, maar vaker maken zij gebruik van oude ISIS-content, die zij hergebruiken of aanpassen. Pro-ISIS-kanalen maken gebruik van zowel de openbare mainstreamplatformen, als meer besloten groepen op berichtenapplicaties. Het doel is om het gedachtegoed van ISIS in stand te houden, ondanks dat ISIS als fysiek kalifaat al sinds 2019 niet meer bestaat. Hoewel ISIS zijn propaganda-activiteiten over steeds meer takken en regio's verspreidt, komt het mondiale ISIS gedachtegoed samen in één digitaal ecosysteem.⁵¹

Socialemediaplatformen en overheidsorganen als politie, inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn voortdurend ontwikkeld in een kat-en-muis spel met jihadistische groeperingen en individuen in een poging jihadistische content offline te halen. Jihadistische groeperingen en individuen ontwikkelen echter steeds nieuwe strategieën om contentmoderatie te omzeilen en verwijderd terroristisch materiaal en verwijderde accounts weer online te krijgen.⁵² Het besluit van enkele socialemediaplatformen om minder aandacht te besteden aan content-moderatie zal de strijd tegen online terroristische content waarschijnlijk vermoeilijken.⁵³ Jihadistisch materiaal heeft zich de afgelopen jaren over steeds meer platformen verspreid en is in steeds meer talen beschikbaar.⁵⁴

ISIS-aanhangers komen online relatief makkelijk in contact met jihadistische elementen in ISIS-provincies. Dergelijke online contacten kunnen ISIS-aanhangers in Nederland ertoe aanzetten om jihadistische propaganda te verspreiden, geld in te zamelen, uit te reizen of een aanslag te plegen.⁵⁵

De jihadistische beweging in Nederland bestaat ook uit fysieke netwerken die, geconcentreerd in enkele grote steden in Nederland, soms al tientallen jaren bestaan. Sinds enkele jaren vinden er nauwelijks arrestaties meer plaats van leden van deze fysieke netwerken wegens jihadistische activiteiten als het verspreiden van propaganda, uitreizen naar een jihadistisch strijdgebied of het voorbereiden van een aanslag. Velen van hen komen in een andere levensfase en lijken zich meer te gaan richten op andere zaken dan de ideologische strijd.

⁴⁹ Politie, '20-jarige man aangehouden op verdenking van terrorisme', 11 maart 2025.

⁵⁰ Openbaar Ministerie, 'Man uit Venray aangehouden vanwege verdenking terrorisme', 28 februari 2025.

⁵¹ ISD, 'A decade after the "Caliphate": The state of the Islamic State online', 12 februari 2025.

⁵² Moustafa Ayad, 'Teenage Terrorists and the Digital Ecosystem of the Islamic State', CTC Sentinel Volume 18 Issue 2, februari 2025.

⁵³ 'Meta, Facebook to drop fact-checkers: What does this mean for social media', Aljazeera English, 10 januari 2025.

⁵⁴ ISD, 'A decade after the "Caliphate": The state of the Islamic State online', 12 februari 2025.

⁵⁵ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.20.

Naast de nieuwe generatie van online jihadisten en de langer bestaande netwerken zijn er nog andere groepen binnen de jihadistische beweging te onderscheiden. Zo maakt een zeer klein aantal personen deel uit van transnationale jihadistische netwerken, die verbonden zijn aan structuren van ISIS in Afghanistan, Syrië en Turkije. Vanwege hun banden en ervaring met internationale terroristische netwerken hebben zij een hoger dreigingsprofiel dan veel andere jihadisten in Nederland.⁵⁶

Detentie in Nederland

In Nederland worden personen verdacht van of veroordeeld voor terrorisme gescheiden van andere gevangenen vastgezet op speciale terrorismeafdelingen. Het Nederlandse systeem van geconcentreerde terrorismedetentie is bedoeld om te voorkomen dat terroristen anderen kunnen beïnvloeden of rekruteren. Wel kan er in deze vorm van detentie sprake zijn van nieuwe netwerkvorming als verdachten of veroordeelden die elkaar niet eerder kennen onderling banden aangaan. Tot op heden is de geweldsdreiging van voormalige TA-gedetineerden in Nederland beperkt gebleven. Sinds dit jaar komen er echter terrorismeveroordeelden vrij uit detentie die, vergeleken met veel van de eerder vrijgelaten veroordeelden voor terrorisme, een hoger dreigingsprofiel hebben.

Ook de (aanstaande) vrijlating van terrorismeveroordeelden in andere landen kan gevolgen hebben voor Nederland, omdat zij ondanks toezichtmaatregelen elders veelal vrij door Schengengebied kunnen reizen en in contact kunnen staan met Nederlandse jihadisten.⁵⁷ Na een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf kan het Nederlanderschap, in sommige gevallen, worden ingetrokken van personen met een dubbele nationaliteit. Bij de meeste ex-gedetineerde terrorismeveroordeelden van wie het Nederlanderschap is ingetrokken, is vertrek tot op heden nog niet gerealiseerd. Zij verblijven onrechtmatig in Nederland waardoor zij veelal ook niet beschikken over een vaste woon- of verblijfplaats en het daardoor voor de autoriteiten moeilijker is om zicht op hen te houden.

De laatste jaren stijgt het aantal minderjarigen dat wordt gearresteerd in verband met terrorisme.⁵⁸ In geval van detentie komen zij in beginsel terecht in een justitiële jeugdinrichting. Eind april werden veertien, vooral minderjarige, personen gearresteerd in verband met opruiing tot terrorisme op sociale media. Ze zouden onder meer op TikTok hebben geprobeerd anderen aan te sporen om terroristische misdrijven te plegen. Vermoed wordt dat zij het jihadistische gedachtegoed aanhangen en uitdragen.

⁵⁶ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.10.

⁵⁷ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.10-11. NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024', p.21.

⁵⁸ Zij worden (in beginsel) niet gedetineerd in de geconcentreerde Terroristen Afdelingen (TA), maar komen terecht in een justitiële jeugdinrichting.

Een gemeentemedewerker verwijdert afgehakte varkenspoten bij de poort van het terrein waar de gemeente Sint-Michielsgestel een asielzoekerscentrum wil vestigen.

Hoofdstuk 2

Rechts-terrorisme en -extremisme

Er bestaan onverminderd grote zorgen over de snelle online radicalisering en mogelijke gewelds dreiging van met name jongeren in rechts-terroristische online netwerken. Door lastige detectie kunnen individuen buiten het zicht van instanties verder radicaliseren.

De Nederlandse rechts-extremistische scene wordt voornamelijk geïnspireerd door het identitarisme⁵⁹, nazisme en ultranationalisme. Ze streven naar de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed en de bescherming van het 'blanke ras'. Dit gebeurt zowel in georganiseerd verband als door invloedrijke individuen. Steeds vaker zoeken ze hierbij de samenwerking met andere rechts-extremisten in binnen- en buitenland. Wereldwijd hebben rechts-extremisten het gevoel het tij mee te hebben en op weg naar meer maatschappelijke acceptatie zweren de meesten geweld in ieder geval naar buiten toe af. Toch is in westerse democratieën, waaronder Nederland, sprake van geweldsincidenten die samenhangen met rechts-extremisme.

Rechts-terrorisme

Rechts-terroristische gewelds dreiging ongewijzigd, zorgen om radicalisering jongeren

De gewelds dreiging vanuit het rechts-terroristische online milieu is in Nederland grotendeels ongewijzigd. Het is mogelijk dat individuen of kleine groepjes die actief zijn binnen dit milieu overgaan tot terroristisch geweld. Dat zou het geval zijn geweest bij een aanslag in Zuid-Frankrijk op 31 mei. In deze periode vonden ook meerdere arrestaties plaats voor het aanzetten tot haat, opruiing en voorbereiding tot een terroristisch misdrijf. In januari van dit jaar is, bijvoorbeeld, in België een 14-jarige jongen gearresteerd omdat hij een aanslag wilde plegen op een moskee. De minderjarige heeft nazisymptieën en is lid van een rechts-extremistische beweging.⁶⁰ Een drietal van inmiddels 17, 19 en 26 jaar dat in de zomer van 2024 in Nederland is aangehouden, is in maart door de

⁵⁹ Streven naar 'het behoud van de nationale identiteit van ieder land' en naar de 'remigratie' van wie daarbij niet past.

⁶⁰ 'Jongen (14) met extreemrechtse sympathieën opgepakt voor beramen van aanslag op moskee: wapens gevonden bij huiszoeking', VRT Nieuws, 23 januari 2025; 'Belgische jongen van 14 opgepakt die aanslag op moskee wilde plegen', NOS, 23 januari 2025; 'Parket van de procureur des Konings van Brussel – Persbericht: terroristische dreiging', Openbaar ministerie, 23 januari 2025.

rechter veroordeeld tot voorwaardelijke gevangenisstraffen en jeugddetentie.⁶¹ Zij zijn o.a. schuldig bevonden aan opruiing met een terroristisch oogmerk, onder meer vanwege berichten in rechts-extremistische appgroepen. De minderjarige is tevens veroordeeld voor deelname aan de rechts-terroristische organisatie The Base. De drie hebben beperkingen opgelegd gekregen voor het gebruik van sociale media.⁶²

Op 1 april 2025 is een 25-jarige man uit Nieuwegein aangehouden op verdenking van betrokkenheid bij terroristische misdrijven. De aanleiding voor het strafrechtelijk onderzoek was informatie van de AIVD. De man zou aanhanger zijn van rechts-extremistisch gedachtegoed en zichzelf zien als onderdeel van de strijd.⁶³

In Nederland en andere westerse landen leven grote zorgen om met name het aandeel jongeren dat actief is binnen rechts-terroristische online netwerken en de snelheid waarmee sommigen radicaliseren.⁶⁴ Vaak gaat het, net als bij het veroordeelde Nederlandse drietal, om jongeren, meestal jongens, die nog op zoek zijn naar een identiteit en betekenisgeving in hun leven. Hoewel dit zeker niet geldt voor alle jongeren die actief zijn binnen het rechts-terroristische milieu, is – net zoals bij jongeren in het jihadistische milieu – in veel gevallen sprake van psychiatrische en/of psychosociale problemen, weinig zelfbeheersing en een zoektocht naar spanning en provocatief gedrag. Dit maakt deze jongeren makkelijker beïnvloedbaar en vatbaar voor geweld en extremisme. In hun online zoektocht kunnen ze op een relatief laagdrempelige manier uitkomen in rechts-extremistische groepen en chats, waar haat jegens anderen en trots op de eigen groep worden gestimuleerd. Ook komen ze op deze plekken in aanraking met gewelddadige en terroristische content. In deze online groepen met gelijkgestemden kan radicalisering snel verlopen omdat een corrigerend geluid ontbreekt en extremistische taal juist wordt beloond met *likes* en aanmoedigingen. Transnationaal opererende terroristische organisaties, zoals The Base, spelen hierop in door in dit soort online groepen propaganda te verspreiden en te rekruteren. In het geval van de veroordeelde 17-jarige heeft dat ertoe geleid dat hij de Nederlandse cel van The Base, De Basis, heeft opgericht waarin zowel een rekruteerder van The Base als ook zeer jonge kinderen (12- en 13-jarigen) actief waren.⁶⁵

⁶¹ ECLI:NL:RBROT:2025:3480.

⁶² NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.23; 'Tactisch Beeld CTER februari 2025 t.b.v. DTN', KMar, februari 2025; Nederlandse tiener verdacht van deelname extreemrechtse terreurgroep The Base', NOS, 5 september 2024; 'Drietal extreemrechtse jongeren schuldig bevonden aan opruiing via Telegram', de Volkskrant, 17 maart 2025; 'Extreemrechtse verdachten voor de rechter in Rotterdam: 'Ik was toen best wel racistisch'', de Volkskrant, 3 maart 2025. Zie ook het kader verderop in dit DTN over het plaatsen van The Base op terrorismelijsten.

⁶³ 'Man uit Nieuwegein aangehouden op verdenking terrorisme', Om.nl, 4 april 2025.

⁶⁴ Dezelfde zorgen zijn er ook om de activiteit van jongeren binnen jihadistische online netwerken, zie ook: NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024'.

⁶⁵ 'Afglijden van gedachte naar geweld', de Volkskrant, 1 maart 2025 (met onderzoek op basis van openbare bronnen door het collectief Capitol Terrorists Exposers); Voor een verdere uitwerking van het radicaliseringsmechanisme zie ook AIVD, 'Een web van haat – De online grip van extremisme en terrorisme op minderjarigen', 3 april 2025, p.6-9 en Verwey Jonker Instituut, 'Rechtsextremisme op sociale media platforms?', 10 oktober 2023, p.28 t/m 38 en p.104-105.

The Base en Terrorgram Collective op lijsten terroristische organisaties

The Base en Terrorgram Collective zijn voorbeelden van transnationaal opererende rechts-terroristische (online) organisaties of netwerken, waarbij voor The Base geldt dat er Nederlanders lid van zijn. In het geval van Terrorgram Collective zijn er Nederlanders betrokken. Beide spelen een grote rol in het uitdragen van het accelerationistische gedachtegoed.⁶⁶ The Base staat sinds vorig jaar op zowel de Nationale Sanctielijst Terrorisme als op de Europese lijst van terroristische organisaties.⁶⁷ Sinds april 2024 en januari dit jaar staat Terrorgram Collective op terrorismelijsten in respectievelijk het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.⁶⁸ In Nederland en de Europese Unie is dit niet het geval. De sanctionering houdt in dat financiële tegoeden zijn bevroren en dat het verboden is deze groepen of netwerken financieel of economisch te steunen. Ondanks deze sanctie-maatregelen zijn er signalen dat The Base bezig is aan een heropleving sinds het aantreden van de nieuwe Amerikaanse regering die de aanpak van rechts-extremisme minder prioriteit geeft dan de vorige regering.⁶⁹

Lastige detectie beperkt zicht op leden rechts-terroristische netwerken

In totaal zijn naar schatting enkele honderden Nederlanders, merendeels minderjarigen en jongvolwassenen, actief in het rechts-terroristische online milieu. Hoewel ze in sporadische gevallen fysiek samenkomen in klein gezelschap zijn ze vooral online actief. Vaak zijn ze lid van meerdere online chatgroepen, stappen ze makkelijk over van de ene naar de andere online chatgroep en zijn ze tegelijkertijd op verscheidene online platforms actief. Daarnaast worden met regelmaat nieuwe groepen opgericht, waarvan sommige claimen leden te hebben in Nederland. Hierdoor is het lastiger zicht te krijgen op de precieze omvang van dit milieu in Nederland en op personen die actief zijn binnen deze netwerken.

Deelnemers aan rechts-terroristische netwerken creëren geregeld een zelf samengesteld en ideologisch gefragmenteerd gewelddadig gedachtegoed. Online kunnen zij content uit verschillende ideologische stromingen snel en eenvoudig tot zich nemen en verspreiden.⁷⁰ Aanhangers kiezen datgene wat hen aanspreekt en vermengen dit tot een eigen wereldbeeld.⁷¹

⁶⁶ Het idee dat een onvermijdelijke rassenoorlog moet worden versneld door middel van aanslagen en geweld. Alleen dan zou het 'blanke' ras vanuit een nog bestaande meerderheid deze oorlog kunnen winnen en als resultaat een witte etnostaat kunnen stichten waarin geen plaats is voor andere 'rassen'.

⁶⁷ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.24.

⁶⁸ Government UK, 'Terrorgram added to list of proscribed terrorist organisations', 22 april 2024; U.S. Department of State, 'Terrorist Designations of The Terrorgram Collective and Three Leaders', 13 januari 2025.

⁶⁹ 'Neo-Nazi group plots rebuild as Trump's FBI chief takes helm, audio reveals', The Guardian, 24 februari 2025.

⁷⁰ L. Brace, S.J. Baele, en D. Ging, 'Where do 'mixed, unclear, and unstable' ideologies come from? A data-driven answer centred on the incelsphere', Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism, 26 juni 2023, p.119-120.

⁷¹ M. Dryden, 'An Ideological Pick 'n' Mix: The Rise of 'Mixed' Ideologies & their Implications for Terrorist Violence', Centre on Radicalisation and Terrorism, maart 2021 p.1-11; C. Allen, 'Extreme far right: 'pick'n'mix' ideologies and direct messaging online make for deadly new combination', The Conversation, 9 maart 2019; 'Pick-n-mix' ideologies: Why violent motivations are becoming harder to define', SkyNews, 28 januari 2025.

Daarbij gebruiken ze naast inspiratie uit diverse rechts-extremistische ideologieën, zoals acceleratisme, nazisme of witte superioriteit, ook elementen uit de gedachtewereld van incels,⁷² ecofascisme en occultisme.⁷³ Sommigen uit het rechts-terroristische milieu vermengen hierdoor hun gedachtegoed met een fascinatie voor geweld. Deze fascinatie wordt aangemoedigd op zogenaamde online *gore*-netwerken waar zeer gewelddadige beelden worden gedeeld van aanslagen, moorden, dierenmishandeling en seksueel geweld.⁷⁴ Sommige rechts-terroristische organisaties zijn actief en rekruteren op *gore*-websites.⁷⁵ De veelvuldige consumptie van deze expliciete beelden voedt bij bezoekers geweldsfantasieën en kan leiden tot geestelijke afstomping, een negatief mensbeeld en een afkeer van de maatschappij. Ook kan het leiden tot dehumanisering van bepaalde bevolkingsgroepen die als zondebokken worden gezien en mogelijk tot een lagere drempel tot het gebruik van geweld tegen hen.⁷⁶

De geweldsfascinatie en ideologische vermenging in combinatie met psychiatrische of psychosociale problematiek en snelle radicalisering maken het lastig voor instanties een juiste en volledige inschatting te maken van de aard en omvang van de problematiek.

Alertheid op niche met occult wereldbeeld binnen het rechts-terrorisme

Er zijn in Nederland, net als in bijvoorbeeld de VS, signalen dat met name jongeren uit het rechts-terroristische online milieu hun geweldsfascinatie combineren met wereldbeelden van het occultisme (bijvoorbeeld satanisme). Occulte stromingen zijn van oorsprong niet per se gewelddadig, maar ze worden in combinatie met rechts-extremistisch gedachtegoed wel gebruikt voor propaganda en het aansporen van anderen tot geweld. Aanhangers vermengen de nazi-ideologie met mystieke en occulte tradities en symboliek, gericht op de superioriteit van het Arische of witte ras.⁷⁷ Groepen als Order of Nine Angles, 764 en Maniacs Murder Cult richten zich op willekeurig geweld en chaos en op de ineenstorting van de maatschappij. Deze tactiek noemen zij 'tactisch nihilisme', vernietiging omwille van vernietiging. Binnen het internationale rechts-terroristische milieu is het occulte gedachtegoed controversieel en bestaat weerstand tegen de invloed van deze obscure occulte groepen. Hun invloed blijft voornamelijk beperkt tot enkele online netwerken. De geweldsdreiging vanuit rechts-terroristische occulte groepen is in ons land beperkt. Wel is alertheid geboden als Nederlanders die actief zijn in deze transnationale rechts-terroristische netwerken in aanraking komen met hun gewelddadige content en invloeden uit deze niche-denkwereid verweven in hun eigen gewelddadige wereldbeeld. Ook andersom is alertheid geboden, namelijk voor personen met een geweldsfascinatie die in aanraking komen met deze extremistische groepen.

⁷² *Incel* staat voor *involuntary celibacy* ofwel zelfverkleerde onvrijwillige celibatairen. Incels zijn mannen die het 'het systeem' verantwoordelijk houden voor hun gebrek aan seksuele en romantische relaties en hun seksuele frustraties. Dit kan leiden tot gewelddadige systeem- en vrouwenhaat.

⁷³ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024', p.26; Occultisme richt zich op dat deel van de bovennatuurlijke wereld dat wordt geassocieerd met duisternis; de duivel of Satan spelen hierin een belangrijke rol. Zie ook het kader verderop in dit DTN over occultisme. Volgens het ecofascisme is de harmonie tussen de witte mens en de natuur verloren gegaan door onder meer massa-immigratie, globalisering en kapitalisme; de enige oplossing is het stoppen van immigratie of het uitroeien van niet-witte bevolkingsgroepen.

⁷⁴ Website AIVD, geraadpleegd op 14 januari 2025.

⁷⁵ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.24; J. Hardy en C. Stewart, 'Gore and violent extremism: How extremist groups exploit 'gore' sites to view and share terrorist material', Institute for Strategic Dialogue, 29 juni 2023.

⁷⁶ S. Purdue, 'Ideological Nihilism and Aesthetic Violence: Mass Shooters and Online Antisocial Subcultures', Global Network on Extremism & Technology, 13 juli 2022.

⁷⁷ J. Strebe, 'Die Erfindung des esoterischen Nationalsozialismus im Zeichen der Schwarzen Sonne', Zeitschrift für Religionswissenschaft, 2012, p224-228.

Rechts-extremisme

In tegenstelling tot rechts-terroristen, propageren de meeste Nederlandse rechts-extremisten momenteel een geweldloos pad naar de door hun gewenste witte etnostaat. Ze willen door het normaliseren van hun gedachtegoed een dominante maatschappelijke en politieke positie bereiken om vanuit daar een witte etnostaat te realiseren. Maar om deze etnostaat te bewerkstelligen willen ze miljoenen mensen op basis van hun ras, geloof, geartheid of onwelgevallige standpunten deporteren, iets wat niet kan zonder dat daar geweld aan te pas komt. De steeds verdergaande omarming door politici en grote groepen in de samenleving van termen als ‘remigratie’, die door rechts-extremisten gebruikt worden als omschrijving van hun deportatieplannen, baart zorgen. In uiterste gevallen kan de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed leiden tot rechts-extremistisch gemotiveerd geweld.

Weinig directe gewelds dreiging; wel incidenten aangejaagd door rechts-extremisten

Om hun gedachtegoed te normaliseren spelen rechts-extremisten in op bestaande maatschappelijke onvrede. Binnen het huidige maatschappelijke en politieke klimaat zijn personen vatbaarder voor rechts-extremistische ideeën, wat de verspreiding vereenvoudigt. Het maakt rechts-extremistische denkbeelden voor sommigen een acceptabel onderdeel van de samenleving en een oplossing voor de door de politiek geschetste problemen. Rechts-extremisten beïnvloeden met hun racistische, antisemitische en xenofobe boodschappen thema’s waaromheen polarisatie plaatsvindt, zoals migratie en inclusiviteitsbeleid. Zo bedrijven rechts-extremisten propaganda met conservatieve standpunten over onder andere man-vrouw verhoudingen, opvoeding van kinderen en seksuele voorlichting. Ze proberen zo aansluiting te vinden bij een bredere conservatieve doelgroep in de samenleving. Rechts-extremisten verspreiden hun ideeën onder andere door zich online te mengen in maatschappelijke discussies, gelikte propaganda filmpjes te verspreiden, deel te nemen aan vertegenwoordigingsorganen, aan te sluiten bij fysieke protesten en zelf protesten te initiëren. Hierdoor wordt niet alleen hun gedachtegoed genormaliseerd, maar maatschappelijke onvrede ook verder aangejaagd. Dit kan in uiterste gevallen leiden tot geweld.⁷⁸ Naarmate dit proces langer voortduurt ondermijnt dit de democratische rechtsorde steeds verder.

Aansluiting bij maatschappelijke onvrede leidt tot geweld, vernielingen en bedreigingen

In verschillende westerse democratieën is sprake van geweldsincidenten die samenhangen met rechts-extremisme, maar daar niet per se direct uit voortvloeien. Bij een deel van deze geweldsincidenten zijn personen zonder coherent extremistisch gedachtegoed overgegaan tot geweld onder invloed van rechts-extremisten of radicaal-rechtse actoren. Hoewel grote geweldsexcessen als de bestorming van het Capitool (Verenigde Staten, 2021) en de zogeheten ‘Southport’-rellen in het Verenigd Koninkrijk (2024) in Nederland minder waarschijnlijk zijn,⁷⁹ vinden er wel kleinschaligere incidenten plaats. Voorbeelden van de afgelopen twee jaar zijn uit de hand gelopen protesten bij raadsvergaderingen over de huisvesting van asielzoekers, vernielingen van moskeeën en huizen

⁷⁸ L.E. Berntzen, H. Kelsall en E. Hartevelde, ‘Consequences of affective polarization: Avoidance, intolerance and support for violence in the United Kingdom and Norway’, *European Journal of Political Research*, augustus 2024, p.927-949.

⁷⁹ ‘Polarisatie in Nederland: hoe verdeeld zijn we?’, Universiteit van Amsterdam, 22 februari 2022; L.E. Berntzen, H. Kelsall en E. Hartevelde, ‘Consequences of affective polarization: Avoidance, intolerance and support for violence in the United Kingdom and Norway’, *European Journal of Political Research*, augustus 2024, p.927-949.

van statushouders en minderheden, en brandstichtingen en beschieting van azc's en opvanglocaties.⁸⁰ De gewelddadige en intimiderende aard van deze incidenten is zorgelijk, omdat dit uiteindelijk ook kan leiden tot gewonden of zelfs dodelijke slachtoffers. Bovendien zet dit het lokale democratische proces onder druk.⁸¹

De meeste incidenten lijken in belangrijke mate terug te voeren op de politieke en maatschappelijke ophef die in Nederland bestaat over de komst en opvang van asielzoekers. Een dergelijke ontwikkeling vond in Nederland al eerder plaats in 2015-2016 tijdens de piek van vluchtelingenstromen richting West-Europa. Ook toen was onder andere sprake van bekladding, bedreiging, vernieling, brandstichting en mishandeling.⁸² In 2016 leidde dit tot een terroristische aanslag, te weten brandstichting van een moskee met terroristisch oogmerk. Het doel was de gemeente Enschede en de moslimgemeenschap angst aanjagen om er voor te zorgen dat er geen asielzoekerscentrum zou komen in die stad.⁸³

Rechts-extremistische netwerken groeien, betrokkenheid politieke en statelijke actoren zorgwekkend

Rechts-extremisten werken in Nederlands en internationaal verband steeds vaker samen.⁸⁴ Dit kan gepaard gaan met meer maatschappelijke invloed. Groeperingen organiseren gezamenlijk activiteiten en bezoeken elkaars bijeenkomsten. Zo vond in Duitsland een rechts-extremistisch vechtsport-evenement plaats met circa 130 aanwezigen, waaronder minder- en meerderjarige Nederlanders. Bij de nieuwjaarslezing van een Nederlandse rechts-extremistische organisatie kwam een vooraanstaande Oostenrijkse rechts-extremist spreken en was ook een Nederlands gemeenteraadslid aanwezig. Op 17 mei vond het remigratiecongres van de rechtsextremistische identitairers plaats in Milaan.⁸⁵ De Europese Identitaire Beweging beoogde op dit congres het thema remigratie bespreekbaar te maken en verder te normaliseren, waarbij ze nadrukkelijk ook staatsburgers van lidstaten van de EU op het oog hebben. De rechtvaardiging van remigratie is gebaseerd op de omvolkingscomplottheorie. Verschillende Europese (oud-)politici, waaronder ook uit Nederland,

⁸⁰ Zie o.a. 'Opnieuw escaleert een protest tegen de komst van een AZC, nu in Uden', NOS, 9 april 2025; 'Rits van hevige protesten tegen azc's en die lijken nog te werken ook', de Volkskrant, 4 april 2025; 'Mogelijk brandstichting in toekomstige vluchtelingenopvang', Omroep Gelderland, 27 januari 2025; 'Huizen beklad met 'eigen volk eerst'', Leeuwarder Courant, 16 oktober 2024; 'Raadsleden Montferland bekogeld met vuurwerk voor vergadering over asielplannen', Omroep Gelderland, 2 december 2024; 'Explosief ontploft in Ugchelen bij te openen noodopvang asielzoekers', Omroep Gelderland, 9 oktober 2024; 'Onrustig bij noodopvang Ugchelen, politie in gesprek met buurtbewoners', Omroep Gelderland, 29 oktober 2024; 'Huis voor Somalisch gezin in Beilen beklad met racistische leus: 'Echt afschuwelijk'', RTV Drenthe, 27 mei 2024; 'Noodverordening ingesteld rondom azc Vianen vanwege dreigende situatie', RTV Utrecht, 1 maart 2024; 'Moskee in Heerlen vernield en beklad met hakenkruizen, twee mannen opgepakt', AD, 6 februari 2024; 'Asielhotel Albergen vermoedelijk beschoten met luchtbuys, COA doet aangifte', Nu.nl, 12 januari 2024; 'Aanhoudingen voor brandstichting sporthal in Deurne waar asielzoekers zouden worden opgevangen', AD, 13 januari 2023.

⁸¹ Zie o.a. 'Hevig verzet tegen AZC's: wat doet dat met lokale politici?', NOS, 2 april 2025; 'Na vuurwerkincident nu nieuwe actie tegen azc in Didam: 'Een beetje intimideren mag wel, vind ik'', AD, 2 februari 2025; 'Celstraf voor verdachte uit Albergen voor bedreiging burgemeester', Om.nl, 17 juli 2024; 'Burgemeester van Houten bedreigd, 53-jarige man aangehouden', NOS, 10 april 2024; 'Opvallende oproep Velsen: inwoners, stop met bedreigen van onze politici', NOS, 15 maart 2024; Universiteit Leiden, 'Dreigingsmonitor Bewaken en Beveiligen 2022-2023', 13 juni 2024, p.11; 'Trend toenemende agressie en intimidatie tegen decentrale politici niet gekeerd', IPSOS, 16 december 2024.

⁸² NCTV, 'De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa', oktober 2018, p.15.

⁸³ Idem, p.15-16.

⁸⁴ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland December 2024', p.26.; AIVD, 'Jaarverslag 2023', april 2024, p.18.

⁸⁵ 'Nederlandse en Duitse nazi-knokclubs onderhouden warme banden, maar wie zijn zij? 'Trainen voor mogelijke rassenstrijd'', De Telegraaf, 8 oktober 2024; 'Duitse politie grijpt in bij vechtsportevenement met Nederlandse tieners: 'Banden met neonazi's'', AD, 7 oktober 2024; 'FVD-politicus bezoekt lezing van omstreden Oostenrijkse rechts-extremist Martin Sellner', NRC, 21 januari 2025.

hebben aan het congres deelgenomen.⁸⁶ Dit is een indicatie dat het rechts-extremistische concept van remigratie ook binnen bepaalde delen van de Nederlandse politiek al gedeeltelijk is genormaliseerd.⁸⁷

Samenwerkingen hebben een rekruterende functie. Groeperingen binnen het rechts-extremistische landschap richten zich op verschillende doelgroepen en kunnen dienen als voorportaal voor extremere clubs. Internationaal vooraanstaande radicaal-rechtse en rechts-extremistische individuen jagen de groei en versterking van rechts-extremistische netwerken verder aan door online hun steun uit te spreken voor acties, te spreken bij dezelfde evenementen of samen filmpjes of podcasts op te nemen. De betrokkenheid van politieke actoren hierbij baart extra zorgen, omdat het rechts-extremistische boodschappen en actoren legitimeert.⁸⁸ Onderzoek toont verder aan dat gedragingen door charismatische politici of bekende personen, ook wanneer deze ambigue zijn, een groot effect hebben op volgers. Het draagt bij aan een normalisering van woorden of gebaren, wat invloed kan hebben op wat mensen denken en doen. Ze voelen zich gesterkt als ze denken dat een leider of invloedrijk persoon net zo denkt als zij.⁸⁹

Rekrutering door focus op fysiek trainen, masculiniteit en 'blank bewustzijn'

Sommige Nederlandse rechts-extremisten nemen deel aan fysieke trainingen om het 'blanke ras' te kunnen beschermen, in het kader van 'zelfverdediging'. Hier gaat in Nederland vooralsnog geen geweldsdreiging vanuit, maar dit kan in potentie wel het risico op mogelijke geweldsbereidheid verhogen. In Nederland is het fysiek trainen gecombineerd met een levensstijl gericht op masculiniteit, broederschap en een 'blank bewustzijn' vooralsnog voornamelijk een rekruteringsmiddel om jonge mannen in aanraking te laten komen met rechts-extremistisch gedachtegoed.

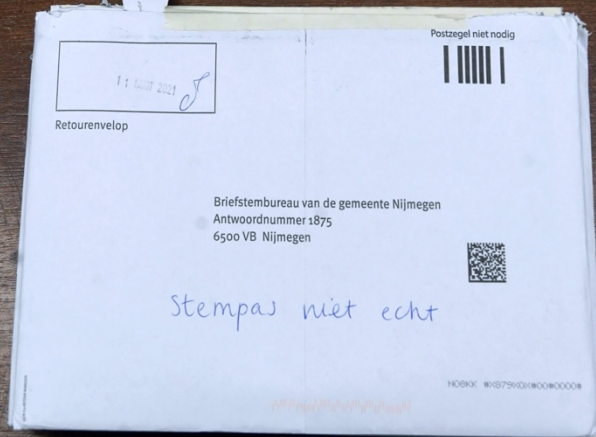
⁸⁶ 'Waarom extreemrechts een congres organiseert over 'remigratie': 'Ander woord voor massale deportatie', De Morgen, 18 mei 2025.

⁸⁷ 'FVD-politicus bezoekt lezing van omstreden Oostenrijkse rechts-extremist Martin Sellner', NRC, 21 januari 2025.

⁸⁸ O.a. 'Wat is CPAC, het Ultrarechtse feestje van Viktor Orban en co?', De Morgen, 25 april 2024; 'Verdachten van leuzen op Erasmusbrug blijken spilfiguren in netwerk van neonazistische groepen', de Volkskrant, 15 januari 2025; 'Britse nationalist Tommy Robinson krijgt 18 maanden cel', De Morgen, 28 oktober 2024; 'Premier Starmer: Musk overschrijft grens met kritiek op VK', Het Financieel Dagblad, 7 januari 2025.

⁸⁹ RAND Europe, 'Van woorden naar daden: Een verkenning en kritische beschouwing van het concept 'stochastisch terrorisme'', februari 2024; 'De Muskgroet is een magneet voor extreemrechtse groepen', Trouw, 23 januari 2025; G. Serra, 'The electoral strategies of a populist candidate: Does charisma discourage experience and encourage extremism?', Journal of Theoretical Politics, 28 november 2017, p.45-73.

Stempuspas
is niet
echt

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2021 is geprobeerd om met een neppe stempas te stemmen. Dit ondermijnt de democratische rechtsorde.

Hoofdstuk 3

Anti-institutioneel terrorisme en extremisme

Het extremistische deel van de anti-institutionele beweging gelooft dat een kwaadaardige elite samenspannt tegen de burger en die onderdrukt, uitbuit of zelfs vermoordt. Van een klein deel van de beweging gaat een (terroristische) gewelds dreiging uit.

Reële gewelds dreiging vanuit anti-institutioneel extremisten

Een zeer klein deel van de anti-institutioneel extremisten in Nederland is daadwerkelijk bereid en in staat om geweld te gebruiken. Van deze groep gaat een beperkte, maar reële gewelds dreiging uit. Deze gewelds dreiging is niet alleen afkomstig van soevereinen, maar ook van aanhangers van andere subnarratieven binnen het anti-institutioneel extremisme zoals bijvoorbeeld het subnarratief van het satanisch ritueel kindermisbruik.

De perceptie in oorlog te zijn met een kwaadaardige elite is voor anti-institutioneel extremisten een legitimatie voor het gebruik van geweld. Dit vijandbeeld maar ook rancune, persoonlijke crises of psychische problemen kunnen een geweldsmotiverende rol spelen. Ook recente wetenschappelijke studies maken het geweldsmotiverende karakter van complottheorieën duidelijk.⁹⁰ Uit deze studies blijkt dat hoe sterker mensen geloven in (kwaadaardige) complotten, hoe meer ze geneigd zijn geweld goed te praten, te faciliteren of te gebruiken. De voortdurende crisistoestand die geradicaliseerde complotdenkers ervaren, en het steeds fantaseren over het gewelddadig confronteren van 'de elite', kan zo de weg effenen naar geweld. Deze gewelds dreiging uit zich waarschijnlijk meer in kleinschalige gewelds incidenten gericht op (vertegenwoordigers van) instituties en specifieke objecten. De dreiging uit zich waarschijnlijk minder snel in grootschalige terroristische aanslagen op willekeurige burgers met het doel om angst aan te jagen.

⁹⁰ B. Rottweiler en P. Gill, 'Conspiracy beliefs and violent extremist intentions: the contingent effects of self-efficacy, self-control and law-related morality', *Terrorism and political violence*, 2022, p.1485-1504; J. Bartlett en C. Miller, *The Power of Unreason: Conspiracy Theories, Extremism, and Counter-Terrorism* (London 2010); F. Vegetti en L. Littvay, 'Belief in conspiracy theories and attitudes toward political violence', *Italian Political Violence Review*, 2022, p.18-32; C. Zoschak en K. Keneally, 'Conspiracy theories continue to mobilize extremists to violence', *Institute for Strategic Dialogue*, 26 juni 2024.

Deze geweldsbereide anti-institutioneel extremisten zijn afkomstig uit diverse klassen van de samenleving en grotendeels woonachtig in ruraal Nederland. Het merendeel van deze groep is tijdens de coronapandemie geradicaliseerd. Dit radicaliseringsproces vindt individueel plaats, maar ook binnen kleine, informele groepen van gelijkgestemden. Deze groepen kennen een beperkt organisatievermogen waardoor hun potentieel voor georganiseerd geweld beperkt is. Maar hun geweldsfantasieën en bepaalde triggers, zoals verlies van werk, woning of scheiding van partner, kunnen individuen of kleine groepjes onder bepaalde voorwaarden aanzetten tot geweld. Gewelddadige incidenten in het buitenland laten dit geweldsvermogen ook zien. Geweldsbereide anti-institutioneel extremisten in Nederland bezitten vaak meer kennis over én vaardigheid in het gebruik van gewelddadige middelen dan andere extremisten. Veel van hen hebben een fascinatie voor wapens en oefenen zich in het gebruik van deze wapens. De legale wapens (met name luchtdrukwapens) waarover zij beschikken kunnen op korte en middellange afstand dodelijk zijn. Daarnaast trachten enkelen om illegale vuurwapens te kopen.

Zelfverklaarde soevereinen vormen een belangrijke subgroep binnen het extremistische deel van de anti-institutionele beweging. In totaal zijn er in Nederland enkele tienduizenden aanhangers van het soevereine gedachtegoed. Zij zien de overheid als illegitieme macht, die handelt in strijd met het 'natuur-' en 'gewoonterecht'.⁹¹ De meeste soevereinen proberen zo autonoom mogelijk te leven en blijven binnen de grenzen van de wet. Enkele tientallen tot honderd soevereinen geloven dat een gewelddadige confrontatie met de overheid uiteindelijk onvermijdelijk is. Zij richten naar Amerikaans voorbeeld eigen rechtbanken in met 'sheriffs', spreken over het oprichten van burgermilities en dreigen met het uitvoeren van burgerarrestaties. Een deel van deze kleine groep bereidt zich actief voor op de door hen verwachte gewelddadige confrontatie met de overheid. Dat gebeurt niet alleen maar op een defensieve manier, sommigen kiezen voor een offensieve benadering.⁹² Zo worden er niet alleen wapens aangeschaft om zichzelf te kunnen verdedigen, maar spreken enkelen ook over bewapening ten behoeve van gericht geweld tegen personen. Dit leidt in sommige gevallen tot een ernstige geweldsdreiging, gericht tegen vertegenwoordigers van de overheid en bestuurders (zie kader).

⁹¹ Natuurrecht betekent dat er universele, onveranderlijke wetten zouden zijn, waaronder dat je niet mag doden, stelen of dwingen. Soevereinen zien het zogenaamde 'natuurrecht' als hoogste recht. Ondersteunend daaraan komt volgens de interpretatie van de soevereinen het gewoonterecht, oftewel de 'common law'. Het gewoonterecht van soevereinen legitimeert volgens hen verzet tegen degenen die het natuurrecht schenden. Soevereinen interpreteren deze 'rechten' naar believen en vinden dat vooral de overheid het natuurrecht schendt; zie AIVD, Nationale Politie en NCTV, 'Met de rug naar de samenleving. Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland', 9 april 2024, p.9-10.

⁹² AIVD, Nationale Politie en NCTV, 'Met de rug naar de samenleving. Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland', 9 april 2024, p.16-17.

Arrestaties voor lidmaatschap terroristische organisaties en voorbereiding terroristisch misdrijf

In 2024 zijn in totaal tien personen gearresteerd in het kader van een onderzoek gericht op een geradicaliseerde groep soevereinen. Acht van hen wordt deelname aan een terroristische organisatie ten laste gelegd. Zij maken waarschijnlijk deel uit van de organisatie Common Law Nederland Earth (CLNE) en/of lokale militias ervan.⁹³ Een arrestant wordt verdacht van betrokkenheid bij trainingen voor terroristische misdrijven.⁹⁴ Drie van hen worden ook verdacht van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf.⁹⁵ De radicale soevereinen spraken onder andere met elkaar over zogenoemde burgerarresten van politieke ambtsdragers.⁹⁶ Het vermoeden is dat ze onder andere burgemeesters, een of meer politieagenten, andere gezagsdragers en/of deurwaarders als doelwit hadden. Bij meerdere arrestaties zijn vuurwapens en munitie aangetroffen. Alle verdachten wachten momenteel in vrijheid de inhoudelijke behandeling van hun strafzaak af.⁹⁷ Ondanks deze arrestaties gaat er in Nederland nog steeds een terroristische geweldsdreiging uit van geweldsbereide soevereinen en andere anti-institutioneel extremisten.

Naast de dreiging van terroristisch geweld leidt anti-institutioneel gedachtegoed bij sommigen ook tot ad hoc geweld. Dit vindt voornamelijk plaats wanneer anti-institutioneel extremisten in aanraking komen met vertegenwoordigers van de overheid. Er is bijvoorbeeld een bredere groep van enkele duizenden soevereinen die weigert aan betalingsverplichtingen aan de overheid, maar soms ook private bedrijven, te voldoen, zichzelf en gezinsleden uitschrijft bij gemeenten en van wie sommigen hun kinderen van school halen, wat kan leiden tot financiële of andere problemen.⁹⁸ Wanneer instanties toenadering zoeken tot deze groep soevereinen kan dit gepaard gaan met bedreigingen, intimidatie, doxing en geweld tegen deurwaarders, politieagenten, jeugdzorgmedewerkers of andere ambtenaren.⁹⁹ Dit bemoeilijkt de taakuitoefening van belangrijke instituties. Als soevereinen officieel niet meer in een gemeente ingeschreven zijn, beperkt dit het handelingsperspectief en zicht van gemeenten en andere instanties op deze groep.

Sommige anti-institutioneel extremisten vermengen hun gedachtegoed met verschillende vormen van spiritualiteit. Deze vermenging zorgt er enerzijds voor dat anti-institutioneel gedachtegoed voor instanties minder goed te herkennen is, en dat passende hulp moeilijker kan worden aangeboden. Doordat deze groep hierdoor verder geïsoleerd raakt kan dit leiden tot radicalisering. Anderzijds zorgt deze vermenging ervoor dat een grote groep spiritueel geïnteresseerde mensen, online en bij bijeenkomsten, makkelijker in aanraking kan komen met anti-institutioneel gedachtegoed.

⁹³ 'Opnieuw aanhoudingen radicale soevereinen', Om.nl, 27 september 2024.

⁹⁴ 'Tiende verdachte radicale soevereinen aangehouden', Om.nl, 10 december 2024.

⁹⁵ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2024', p.31.

⁹⁶ 'Opnieuw aanhoudingen radicale soevereinen', Om.nl, 27 september 2024.

⁹⁷ 'Drie "soevereine" verdachten mogen terreurproces in vrijheid afwachten', Trouw, 7 maart 2025. Vlak voor publicatie van dit DTN werden acht personen aangehouden. De aanhouding van deze soevereinen past in het huidige beeld van het anti-institutioneel extremisme. De verdachten hebben, net als de meeste aanhangers van deze beweging, een relatief hoge leeftijd (tussen de 39 en 74 jaar) en wonen grotendeels in ruraal Nederland. Net als bij de arrestaties van vorig jaar heeft de politie wapens en munitie (en mogelijk ook explosieven) aangetroffen bij de huiszoekingen. Opvallend bij dit netwerk is de brede geografische spreiding. 'Opnieuw lijkt de politie netwerk van soevereinen op het spoor: acht personen aangehouden', De Volkskrant 11 juni 2025.

⁹⁸ AIVD, Nationale Politie en NCTV, 'Met de rug naar de samenleving. Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland', 9 april 2024, p.14-15.

⁹⁹ Het aantal aan soevereinen te relateren incidenten is het afgelopen half jaar gelijk gebleven aan het aantal het half jaar daarvoor.

Anti-institutioneel gedachtegoed binnen overheidsorganisaties

In Nederland zijn in beperkte mate anti-institutioneel extremisten, waaronder zelfverklaarde soevereinen, werkzaam bij overheidsorganisaties of in vitale sectoren. Hun gedachtegoed kan op gespannen voet staan met hun werk.¹⁰⁰

Anti-institutioneel extremisten dragen bij aan intimidatie en bedreigingen

Er is sprake van een algemene verharding en normvervaging in Nederland.¹⁰¹ Soms zijn extremisten dader of spelen zij een aanjagende rol, maar vaak zijn incidenten niet, of niet direct, te herleiden tot een vorm van extremistisch gedachtegoed. De verspreiding van complottheorieën, mis- en desinformatie door anti-institutioneel extremisten draagt er wel aan bij dat onder meer politici, wetenschappers en journalisten te maken krijgen met bedreiging, intimidatie en geweld.¹⁰² Nederlandse voorbeelden van de afgelopen jaren zijn de dreigingen tegen toenmalig premier Rutte en diverse ministers, Kamerleden, burgemeesters, wetenschappers en journalisten.¹⁰³

Het afgelopen decennium is er in Nederland een toename van fysieke en online bedreigingen of intimidatie van politici.¹⁰⁴ Een kwart van de Tweede Kamerleden krijgt momenteel een vorm van beveiliging. Vergeleken met 2014 is het aantal gevallen gerelateerd aan decentrale politici verdubbeld en sinds het piekjaar 2022 nagenoeg gelijk gebleven. Een groot deel van de bedreigingen is te herleiden tot anti-institutioneel extremisten.¹⁰⁵ In 2024 kreeg bijna de helft van politieke ambtsdragers op decentraal niveau te maken met een vorm van agressie. Rond de zestig procent hiervan speelt zich af in het online domein. Vrouwen krijgen hierbij anderhalf keer vaker te maken met agressie dan mannen, zowel online als offline.¹⁰⁶

¹⁰⁰ 'Politie en defensie worstelen met 'soevereine' collega's die overheid niet erkennen', RTL Nieuws, 5 februari 2025.

¹⁰¹ Universiteit Leiden, 'Dreigingsmonitor Bewaken en Beveiligen 2022-2023', 2024, p.49; Rijksuniversiteit Groningen, 'Fenomeenanalyse extremisme, radicalisering en maatschappelijke onrust in IJsseland', februari 2025, p.27; 'Trend toenemende agressie en intimidatie tegen decentrale politici niet gekeerd', IPSOS, 16 december 2024.

¹⁰² T. Bjørge et al., 'Patterns and consequences of threats towards politicians: Results from surveys of national and local politicians in Norway', Perspectives on Terrorism, December 2022, p. 100-119; T. Bjørge en K. Braddock, 'Anti-government extremism: A new threat?' Perspectives on Terrorism, december 2022, p.2-8; AIVD, 'Anti-institutioneel-extremisme in Nederland: Een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?', 25 mei 2023.

¹⁰³ Zie o.a. 'Met een mes op z'n eigen keel stapt Wenlyn (45) het politiebureau binnen na bedreigen Jesse Klaver', AD, 31 januari 2025; 'Burgemeester Gorinchem op de markt bedreigd met de dood', NOS, 8 november 2023; 'Vijf maanden cel voor man die met fakkel bij huis Kaag stond', RTL Nieuws, 13 februari 2023; 'Gevangenisstraf voor bedreiger Rutte, ministers en Jaap van Dissel', NOS, 21 mei 2021; 'Geweld en middelvingers nopen NOS logo te verwijderen van straalwagens', de Volkskrant, 15 oktober 2020.

¹⁰⁴ Universiteit Leiden, 'Dreigingsmonitor Bewaken en Beveiligen 2022-2023', 13 juni 2024, p.11; IPSOS, 'Trend toenemende agressie en intimidatie tegen decentrale politici niet gekeerd', 16 december 2024.

¹⁰⁵ AIVD, Jaarverslag 2024, 24 april 2025, p.14 en p.45.

¹⁰⁶ Idem.

De onverminderd grote hoeveelheid agressie tegen ambtsdragers ondermijnt het functioneren van het openbaar bestuur en daarmee de democratische rechtsorde.¹⁰⁷ Lokale politici durven niet altijd meer vrijuit te spreken en mensen stellen zich minder snel verkiesbaar.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Universiteit Leiden, 'Dreigingsmonitor Bewaken en Beveiligen 2022-2023, 13 juni 2024, p.44.

¹⁰⁸ Zie o.a. 'Ook jonge politici worden bedreigd, VVD-talent wil politiek niet meer in', NOS, 27 mei 2023; 'Opvallende oproep Velsen: inwoners, stop met bedreigen van onze politici', NOS, 15 maart 2024; "'Politici die stoppen vanwege bedreigingen, doen dat vooral voor familie'", NOS, 26 mei 2023.

Links-extremisten zetten doorgaans geen gewelddadige middelen in ter ondersteuning van hun acties. Wanneer zij dit wel doen gaat het bijvoorbeeld om geweld bij verzet tegen een aanhouding.

Hoofdstuk 4

Links-extremisme

Het georganiseerde links-extremisme is in Nederland gefragmenteerd, klein qua aantal personen en divers qua ideologieën. Er is sinds een aantal jaar wel sprake van een groei van de links-extremistische scene, onder andere door de aansluiting van buitenlandse extremisten die in Nederland verblijven. Het links-extremisme vormt op dit moment een beperkte geweldsdreiging.

Sporadisch geweld, wel disruptieve acties en intimidatie

De links-extremistische scene in Nederland bestaat voornamelijk uit anarchisten, communisten en antifascisten. Belangrijke thema's binnen de scene zijn onder andere antiracisme, migratie en wonen. Daarnaast is er het afgelopen half jaar sprake van groeiend antimilitarisme en is de Gaza-oorlog een belangrijk onderwerp. Links-extremisten in Nederland zetten doorgaans ter ondersteuning van hun acties niet-gewelddadige middelen in. Wel hebben sommige activiteiten een intimiderend karakter.¹⁰⁹ Hierbij kan worden gedacht aan het uiten van bedreigingen, het plegen van vandalisme en het besmeuren van personen. Wanneer links-extremistische personen of groeperingen in Nederland geweld gebruiken is dit veelal gericht tegen de politie, beveiligers en rechts-extremisten. Het gaat hierbij niet om op mensenlevens gericht geweld, maar bijvoorbeeld om geweld bij verzet tegen aanhouding of lichte mishandeling.

Hoewel onder links-extremisten diverse subgroepen bestaan met elk een voorkeursonderwerp, weten zij elkaar goed te vinden. Daardoor kunnen zij samenwerken in steeds wisselende verbanden. Naast het organiseren van eigen acties en protesten, sluiten links-extremisten aan bij breder gedragen activistische protesten, zoals bijvoorbeeld demonstraties vanuit de klimaatbeweging of pro-Palestina protesten.¹¹⁰ De internationalisering van de links-extremistische scene in Nederland die al enkele jaren aan de gang is heeft vooralsnog niet geleid tot een waarneembare groei van verbaal of fysiek gewelddadige vormen van links-extremistische activiteiten in Nederland.

¹⁰⁹ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme December 2024', p.35.

¹¹⁰ Idem.

Groeiend antimilitarisme en toenemende actiebereidheid

Er is sprake van groeiend antimilitarisme, een opkomend anti-NAVO-sentiment en toenemende actiebereidheid op deze thema's binnen de bredere radicaal-linkse en links-extremistische scene in Nederland. Het betreffen voornamelijk vernielingen en sabotageacties. De focus ligt op het blokkeren en saboteren van bedrijven in de defensie-industrie, die verantwoordelijk worden gehouden voor oorlog, kolonialisme en genocide. Een voorbeeld is de sabotage van twee kranen bij de scheepswerf Damen in december 2024. Ondanks enkele voorbeelden zijn extremistische activiteiten tot op heden nog steeds zeldzaam. Bij de NAVO-top van 25 en 26 juni 2025 in Nederland bestaat het risico dat links-extremisten in actie komen.

A photograph of a person holding a white protest sign with black, hand-painted text. The sign reads 'WIE IS BETAALD DOOR MOSKOU?' in all caps. The person is wearing a patterned shirt. In the background, other people are visible, including a woman in a purple headscarf and a person in a floral jacket and green pants. The scene appears to be an outdoor public gathering or protest.

WIE IS BETAALD
DOOR
MOSKOU ?

Het spandoek van een demonstrant is een verwijzing naar mogelijke inmenging door Rusland in de Nederlandse politiek. De afgelopen jaren is de statelijke dreiging vanuit Rusland in Europese landen toegenomen.

Themahoofdstuk

Toenemende Russische statelijke dreiging draagt beperkt bij aan de extremistische en terroristische dreiging in Nederland

De NCTV heeft een signalerende rol aangaande ontwikkelingen in de wereld die gevolgen kunnen hebben voor de Nederlandse nationale veiligheid. Het DTN heeft tot doel om partners en publiek bewust te maken van de actuele terroristische dreiging, ongeacht de aandachtsgebieden binnen het veiligheidsdomein waaruit deze dreiging voortkomt.

Binnen het veiligheidsdomein wordt naast extremisme en terrorisme onder meer aandacht besteed aan statelijke dreigingen. Het gaat daarbij om ondermijnende activiteiten van statelijke actoren die een bedreiging vormen voor de nationale veiligheid, zoals desinformatiecampagnes, spionage en cyberaanvallen.¹¹¹ Hoewel extremisme/terrorisme en statelijke dreigingen soms samenkomen, zoals bij *'state sponsored terrorism'*,¹¹² zijn het over het algemeen relatief gescheiden aandachtsgebieden. Er zijn echter wel degelijk dwarsverbanden. De Russische statelijke dreiging, die de afgelopen jaren toenam, manifesteert zich deels in interacties tussen Rusland en westerse anti-institutioneel- en rechts-extremisten. Juist dit deel van de Russische dreiging kan gevolgen hebben voor de extremistische en terroristische dreiging in verschillende westerse landen, waaronder Nederland.

¹¹¹ Zie NCTV website voor meer informatie over statelijke dreigingen.

¹¹² Terrorisme aangestuurd of gefaciliteerd door staten.

Invloed van de toenemende Russische statelijke dreiging op de extremistische en terroristische dreiging in Nederland

Sinds enige jaren is sprake van een toenemende statelijke dreiging vanuit Rusland. Denk hierbij aan de militaire dreiging, spionage, zowel fysieke als digitale sabotage en ondermijnende beïnvloeding. Rusland ontplooit heimelijke beïnvloeding, zowel in het fysieke als in het digitale domein, gericht op het beïnvloeden van het publieke debat en het politiek-bestuurlijke besluitvormingsproces. Zo organiseerde Rusland sinds het begin van de oorlog in Oekraïne op heimelijke wijze verschillende zogenaamde ‘vrede-demonstraties’ in Nederland. Russische desinformatie vindt in Nederland en andere westerse landen weerklank in anti-institutionele, radicaal-rechtse en rechts-extremistische bewegingen. Russische narratieven passen binnen de ideologie en de eigen agenda van deze bewegingen.

Interacties tussen Russische actoren en extremisten vormen geen nieuw fenomeen. In het kader van het ondermijnen van westerse democratieën vond ook in het verleden reeds interactie plaats met extremistische en terroristische groeperingen.¹¹³ De intentie van Russische actoren is om een wig te drijven tussen westerse landen en om de bestaande tegenstellingen in westerse samenlevingen te vergroten. In de afgelopen tien tot vijftien jaar is deze interactie toegenomen. Russische actoren handelen hierbij veelal opportunistisch, lang niet altijd is er sprake van een gestructureerde en gecoördineerde inzet vanuit de centrale overheid. Russische actoren handelen vaak eigenstandig op grond van eigen belangen en overtuigingen, maar wel regelmatig op een wijze die rekening houdt met de Russische overheid, of waarvan zij denken dat die samenvalt met de belangen van de centrale Russische overheid.

In de ons omringende landen proberen Russische actoren het geloof in antiwesterse complottheorieën aan te wakkeren door extremistische desinformatie verder te verspreiden via beïnvloedingscampagnes. De narratieven van anti-institutionele bewegingen in verschillende westerse landen zijn overwegend pro-Russisch. Zo gaan er binnen anti-institutionele bewegingen bijvoorbeeld alternatieve verklaringen rond voor het ontstaan van de oorlog in Oekraïne.

Rechts-extremisten en personen met radicaal-rechts gedachtegoed kunnen Rusland als bondgenoot beschouwen. In verschillende westerse landen worden zij benaderd en ondersteund vanuit Rusland. Ook radicaal-rechtse politici in westerse landen worden benaderd en ondersteund. Rusland biedt bovendien een veilige haven aan westerse rechts-extremistische en rechts-terroristische groeperingen en hun leiders. Daarnaast bieden Russische rechts-extremisten paramilitaire trainingen aan, aan westerse rechts-extremisten.

Interacties tussen Russische actoren en anti-institutioneel- en rechts-extremisten komen in ons land minder vaak voor dan in een aantal andere westerse landen. Inlichtingenonderzoek wijst uit dat Nederland over het algemeen waarschijnlijk niet als een belangrijk doelwit wordt beschouwd

¹¹³ R.T. Kronenbitter, ‘Paris Okhrana 1885-1905’, in: *Okhrana: The Paris operations of the Russian Imperial Police (CIA 1997)*, p.19-30; W. Klem, *De anti terroristen. De Europese strijd tegen het anarchisme 1890-1914* (Amsterdam 2022), p.63; A. Applebaum, *Autocracy Inc. : the dictators who want to run the world* (New York 2024), p.22.

voor ondermijnende beïnvloeding. Vooralsnog is de directe impact van het fenomeen op de Nederlandse nationale veiligheid dan ook relatief beperkt in vergelijking met die andere landen. De interactie tussen Rusland en aanhangers van extremistische bewegingen in het buitenland heeft, gezien het transnationale karakter van deze bewegingen, wel uitwerkingen in Nederland. De interacties dragen bij aan de normalisering, legitimering en verdere verspreiding van extremistische ideologieën. Als gevolg daarvan is er in Nederland sprake van een ondermijnd effect op de sociale en politieke stabiliteit en de democratische rechtsorde.

Bewegredenen voor interactie

Dat er vanuit Rusland interactie plaatsvindt met westerse extremisten wil niet automatisch zeggen dat de Russische overheid of een andere Russische actor daar de initiator van is. Interactie is een wederzijds proces met meerdere partijen en het initiatief gaat ook regelmatig van extremisten uit.¹¹⁴ In hoeverre het initiatief nu precies bij welke partij ligt en hoe gelijkwaardig de interactie is, is vaak moeilijk te zeggen.

Voor de Russische overheid zijn interacties met anti-institutioneel- en rechts-extremisten onderdeel van een bewuste en veel bredere strategie van ondermijning van westerse democratieën. Die strategie wordt gedreven door pragmatisme en opportunistisch ingevuld. Lang niet altijd wordt de voorwaarde gesteld dat personen en groepen waarmee interactie plaatsvindt op de eigen politieke en ideologische golfen zitten. Voorop staat dat de interactie het gewenste ondermijnende effect kan hebben. Elk gedachtegoed, elke groepering en elke gebeurtenis die zich leent voor beïnvloeding en het zaaien van verdeeldheid kan worden aangegrepen in het kader van ondermijning. Men richt zich dan ook op veel meer groepen in westerse samenlevingen dan alleen anti-institutioneel- en rechts-extremisten.

Er zijn verschillende redenen aan te wijzen waarom de Russische overheid en andere Russische actoren het opportuun achten om interactie aan te gaan met radicale en extremistische bewegingen in andere landen.¹¹⁵ Wanneer een statelijke actor, bijvoorbeeld via ondersteuning, erin slaagt een radicale politieke partij in een machtspositie te manoeuvreren, dan kan dat de politieke invloed van de statelijke actor vergroten. Vervolgens ontstaat wellicht de mogelijkheid om een politieke koers af te dwingen die gunstiger is voor de betreffende actor, zoals het verlichten of schrappen van opgelegde sancties. Aanhangers van radicale en extremistische bewegingen kunnen ook gebruikt worden bij het verspreiden van bepaalde narratieven, om zo de publieke opinie ten gunste van de statelijke actor te beïnvloeden of om de legitimiteit van democratische en maatschappelijke instituties in een land in twijfel te trekken. De Russische overheid is er doelbewust op uit om democratische staten te verzwakken en doet dit mede door radicale en extremistische elementen in

¹¹⁴ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.6.

¹¹⁵ Europees Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement van 1 juni 2023 over buitenlandse inmenging in alle democratische processen in de Europese Unie, met inbegrip van desinformatie (2022/2075(INI))', 1 juni 2023; K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.4-6; Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, 'Informatiepositie van de inlichtingendiensten wat betreft de financiering door stichtingen of andere organisaties en inzake de invloed die Rusland uitoefent op 'politici' in België (Nota nr. 2022.297)', 23 december 2022.

die democratieën te vergroten en te versterken.¹¹⁶ Op die wijze draagt het onder meer bij aan polarisatie, kan het de dreiging die van deze elementen uitgaat vergroten en ondermijnt het de sociale en politieke stabiliteit.

Omgekeerd, kan het vanuit het perspectief van radicale en extremistische bewegingen opportuun zijn om toenadering te zoeken tot Rusland.¹¹⁷ Wanneer er bijvoorbeeld een overlap in ideologie, belangen en politieke of sociaal-maatschappelijke standpunten wordt waargenomen, kan men Rusland beschouwen als een bondgenoot die (deels) vergelijkbare doelen nastreeft. De steun die kan voortvloeien uit interactie met de Russische overheid of andere Russische actoren kan bijvoorbeeld bijdragen aan de verspreiding, normalisering en legitimering van het eigen extremistische gedachtegoed. Daarnaast kunnen Russische actoren onder meer een bron zijn van financiële middelen, kennis en contacten.

Manifestaties van het fenomeen in westerse landen

Interactie tussen anti-institutioneel-extremisten en Russische actoren

Verschillende anti-institutioneel-extremisten in Europa hebben contact gezocht met vertegenwoordigers van Rusland. De leden van de ‘Reichsbürgerbeweging’ die in Duitsland een staatsgreep voorbereidden, probeerden bijvoorbeeld banden aan te gaan met Russische diplomaten in Duitsland, de Russische minister van Buitenlandse Zaken en Vladimir Poetin zelf.¹¹⁸ Er zijn ook daadwerkelijk gesprekken gevoerd met Russische diplomaten, maar wat de uitkomst daarvan was is onbekend. Daarmee blijft onduidelijk in hoeverre deze gesprekken hebben bijgedragen aan de voorbereidingen op een staatsgreep. Wel karakteriseren de Duitse autoriteiten Rusland in verschillende aanklachten als “het enige centrale referentiepunt” voor de coupvoorbereiders.¹¹⁹ Daarnaast illustreert dit voorbeeld dat Russische vertegenwoordigers van de overheid kennelijk bereid zijn om in gesprek te gaan met leden van een extremistische beweging in Duitsland, die betrokken is bij honderden (soms dodelijke) geweldsincidenten.¹²⁰

¹¹⁶ Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, ‘Informatiepositie van de inlichtingendiensten wat betreft de financiering door stichtingen of andere organisaties en inzake de invloed die Rusland uitoefent op ‘politici’ in België (Nota nr. 2022.297)’, 23 december 2022; “‘De brutaliteit van extreemrechts is moordend voor de democratie’: X over Oekraïne, Gaza en uiterst rechts’, De Morgen, 6 april 2024; K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.5-6; ‘Russisch netwerk op X poogde radicaal-rechts in Europa te versterken’, De Volkskrant, 12 juli 2024; ‘Gerecht Münster: inlichtingendienst mag AfD in de gaten houden’, FD, 13 mei 2024; Europees Parlement, ‘Resolutie van het Europees Parlement van 1 juni 2023 over buitenlandse inmenging in alle democratische processen in de Europese Unie, met inbegrip van desinformatie (2022/2075(INI))’, 1 juni 2023.

¹¹⁷ Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, ‘Informatiepositie van de inlichtingendiensten wat betreft de financiering door stichtingen of andere organisaties en inzake de invloed die Rusland uitoefent op ‘politici’ in België (Nota nr. 2022.297)’, 23 december 2022; K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.4-6.

¹¹⁸ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.48-49.

¹¹⁹ Idem, p.49-50.

¹²⁰ “‘Reichsbürger’-beweging explosief gegroeid’, Duitsland Instituut, 7 december 2022; ‘Wie zijn de Reichsbürger, die worden verdacht van een coup poging in Duitsland?’, Trouw, 14 december 2022.

Ook deelnemers aan een vergelijkbaar plot in Frankrijk zochten naar steun vanuit de Russische staat. De leider van deze Franse samenzweerders deed voorkomen alsof men die al kreeg, om zo zijn aanhang te enthousiasmeren en rekrutering te vergemakkelijken.¹²¹

Een uitgesproken Nederlandse pro-Russische ‘burgerjournalist’, die anti-institutionele complottheorieën verspreidt en die naast anti-institutionele ook radicaal-rechtse aanhangers kent, vertrok tijdens de Russische oorlog tegen Oekraïne naar het front om, ingebed aan Russische zijde, verslag te doen van het conflict.¹²² In deze verslaglegging werd steevast het Kremlin-narratief gevolgd. Westerse media namen geen stukken af bij deze ‘journalist’, behalve een pro-Russisch Nederlands tijdschrift, dat zelf ook veel anti-institutionele complottheorieën verspreidt.¹²³ Zo werd de pro-Russische berichtgeving uit Oekraïne uiteindelijk voorgeschoteld aan de tienduizenden Nederlandse lezers van het betreffende tijdschrift.

Omgekeerd zoekt Rusland in verschillende landen contact met anti-institutionele individuen en groeperingen, waaronder soevereinen.¹²⁴ De afgelopen jaren werd, bijvoorbeeld, een soevereinenbeweging in Texas (Verenigde Staten) vanuit Rusland ondersteund.¹²⁵ Zo deelden Russische trollenfabrieken een interview met de ‘minister van buitenlandse zaken’ van deze soevereinen en probeerden Russische vertegenwoordigers een bijeenkomst met leden van de beweging te organiseren.¹²⁶

De Russische overheid tracht door interactie met anti-institutioneel-extremisten het geloof in anti-westerse complottheorieën aan te wakkeren. Rusland maakt daarbij gebruik van de overwegend pro-Russische houding onder aanhangers van anti-institutionele bewegingen. Het is aannemelijk dat die houding hen ontvankelijker maakt voor Russische heimelijke beïnvloeding.¹²⁷ Anti-institutionele bewegingen zijn op die manier een middel geworden waarmee Rusland westerse democratieën kan trachten te ondermijnen.¹²⁸ Een ‘overwegend pro-Russische houding’ betekent dat niet alle anti-institutionelen een positieve houding ten opzichte van Rusland hebben. Bovendien draagt een pro-Russische houding niet per se bij aan de verdere verspreiding van anti-institutionele

¹²¹ B. Molas et al., ‘Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT maart 2024, p.32-33; ‘De “Tegenbeweging” anno 2023: alleen het Kremlin is nog fan’, Knack, 1 maart 2023; ‘Poetins marionetten in Nederland: “burgerjournalist” fanatiek verspreider van totale onzin; In de frontlinie van Russische propaganda’, De Telegraaf, 29 juli 2023; ‘“A deranged fringe movement”: what is Maga communism, the online ideology platformed by X?’, The Guardian, 24 mei 2024.

¹²² ‘Poetins marionetten in Nederland: “burgerjournalist” fanatiek verspreider van totale onzin; In de frontlinie van Russische propaganda’, De Telegraaf, 29 juli 2023.

¹²³ ‘Poetins marionetten in Nederland: “burgerjournalist” fanatiek verspreider van totale onzin; In de frontlinie van Russische propaganda’, De Telegraaf, 29 juli 2023.

¹²⁴ B. Molas et al., ‘Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT maart 2024, p.31-32; ‘Poetin komt met bekende boodschap over russofobie: “Alsof hij voor complotdenkers spreekt”’, RTL Nieuws, 9 mei 2023; ‘Rijksburgers in beklagdenbank; “Ze wilden de democratie om zeep helpen”’, De Telegraaf, 30 april 2024.

¹²⁵ B. Molas et al., ‘Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT maart 2024, p.31-32.

¹²⁶ Idem.

¹²⁷ AIVD, ‘Anti-institutioneel-extremisme in Nederland Een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?’, mei 2023, p.20; AIVD en MIVD, ‘24/2 De Russische aanval op Oekraïne: een keerpunt in de geschiedenis’, 20 februari 2023, p.13-14; ‘Ook in Vlaanderen groeit het protest tijdens de Week van de Lentekriebels - Seksuele voorlichting op school maakt steeds meer ouders boos’, De Morgen, 15 maart 2024.

¹²⁸ B. Molas et al., ‘Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT maart 2024, p.35.

narratieven, aangezien Nederlanders over het algemeen aan de kant van Oekraïne staan of een neutrale houding hebben ten aanzien van de Russische oorlog tegen Oekraïne.¹²⁹

Interactie tussen rechts-extremisten / rechts-radicalen en Russische actoren

Ook personen met radicaal-rechts gedachtegoed, rechts-extremisten en rechts-terroristen kunnen Rusland als bondgenoot beschouwen en daar toenadering toe zoeken. Zij dragen regelmatig pro-Russische standpunten en narratieven uit.¹³⁰ De prominente Noorse rechts-terrorist Anders Breivik beschrijft Poetin als “de meest vooraanstaande verdediger van Europeanen ter wereld”. Breivik verscheen eind 2024 op een hoorzitting met de letter ‘Z’ in zijn haar geschoren.¹³¹ De letter ‘Z’ staat symbool voor steun aan Poetins oorlog in Oekraïne en de Russische overwinning. En op een meegebrachte poster uitte hij steun aan Rusland en diens bondgenoten.

De rechts-terroristische organisatie ‘The Base’, waarvan de leider al jaren in Rusland woont, roept via sociale media op tot doelgerichte moordaanslagen en aanvallen op vitale infrastructuur in Oekraïne. Vrijwilligers worden geld aangeboden om dergelijke operaties uit te voeren.¹³²

Rusland rekruteert ‘low-level agenten’ om in Europese landen sabotageacties uit te voeren in het kader van hybride conflictvoering.¹³³ Deze ‘low-level agenten’ hebben veelal weinig tot geen ervaring, worden met name gedreven door geld en soms (ook) door ideologische verwantschap met Rusland.¹³⁴ Hoewel de rekrutering opportunistisch van aard is en deze zich niet specifiek op hen richt, bevinden zich onder ‘low-level agenten’ soms ook rechts-extremisten.¹³⁵ Zij worden bijvoorbeeld gerekruteerd door oproepen te plaatsen in rechts-extremistische chatgroepen.¹³⁶

Omgekeerd ziet Rusland westerse personen uit radicaal-rechtse en rechts-extremistische hoek ook als bondgenoten. Russische actoren, waaronder de Russische overheid, benaderen en ondersteunen hen soms al jarenlang. Bijvoorbeeld via de directe overdracht van middelen en ‘know-how’, het delen van contacten en de verspreiding van desinformatie.¹³⁷ Dat laatste wordt onder meer

¹²⁹ AIVD, ‘Anti-institutioneel-extremisme in Nederland Een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?’, mei 2023, p.20

¹³⁰ ‘AIVD waarschuwd Baudet voor Russische beïnvloeding’, De Volkskrant, 23 februari 2023; A. Applebaum, *Autocracy Inc. : the dictators who want to run the world* (New York 2024), p.86; ‘Poetins marionetten in Nederland: “burgerjournalist” fanatiek verspreider van totale onzin; In de frontlinie van Russische propaganda’, De Telegraaf, 29 juli 2023; ‘De corona-erfenis voor Italië: extreem-rechtse infiltratie en samenzweringstheorieën’, NRC, 26 februari 2024.

¹³¹ ‘Norwegian terrorist attends parole hearing with Russian-style “Z” cut into hair’, The Telegraph, 19 november 2024.

¹³² ‘US neo-Nazi group with Russia-based leader calls for targeted Ukraine attacks’, The Guardian, 5 april 2025.

¹³³ ‘Poetins oorlog tegen het Westen: Rusland zet “wegwerpspionnen” in op Europese bodem’, Knack, 6 november 2024.

¹³⁴ Idem.

¹³⁵ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.181-187; ‘Russian agents recruit far Right to plot terror attacks on Britain’, The Sunday Telegraph, 12 mei 2024; ‘Neo-Nazi group the Base found a safe space to recruit Americans: the Russian internet’, The Guardian, 28 oktober 2024.

¹³⁶ Op basis van feedback op dit themahoofdstuk verkregen van de AIVD op 6 maart 2025.

¹³⁷ B. Molas et al., ‘Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT maart 2024, p.31; ‘Zo kan de radicaal-rechtse revolutie (misschien) gestopt worden’, NRC, 26 september 2024; K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.333, 340; ‘Herken de tsaar in Poetin’, NRC, 14 januari 2017; ‘Campagne via Nederlandse servers’, NRC, 11 juli 2024; ‘“De brutaliteit van extreemrechts is moordend voor de democratie”: X over Oekraïne, Gaza en uiterst rechts’, De Morgen, 6 april 2024; ‘US neo-Nazi group with Russia-based leader calls for targeted Ukraine attacks’, The Guardian, 5 april 2025.

gedaan via Russische mediakanalen die onder controle staan van de overheid.¹³⁸ In Nederland bleek vorig jaar dat een Russische hostingprovider serverruimte in Dronten doorverhuurde aan het rechtse haatforum ‘8kun’ en aan een buitenlandse neonazistische website.¹³⁹

Rusland biedt ook een veilige haven aan westerse rechts-extremistische en rechts-terroristische groeperingen en hun leiders.¹⁴⁰ Zij kunnen hun activiteiten vanuit Rusland ongehinderd voortzetten en bijvoorbeeld gebruikmaken van Russische sociale media platformen waarop nauwelijks contentmoderatie plaatsvindt.¹⁴¹ De Russische overheid staat ook toe dat Russische rechts-extremisten paramilitaire training aanbieden aan westerse rechts-extremisten.¹⁴² In 2016 pleegden Zweedse rechts-extremisten na terugkomst van een trainingskamp in de buurt van Sint-Petersburg drie terroristische aanslagen op asielzoekers en linkse activisten met zelfgemaakte bommen. Dankzij slecht afgestelde timers vielen er geen doden, wel raakte één man voor de rest van zijn leven verminkt.¹⁴³ De Russische rechts-extremistische groepering die de training faciliteerde heeft banden met het Russische leger.¹⁴⁴ De relatie tussen de groepering en de Russische overheid is ambigu, maar er is wel sprake van enige mate van symbiose of samenwerking, waarbij de overheid de groepering vanuit strategische overwegingen tolereert, omdat deze met haar activiteiten de belangen van het Kremlin dient.¹⁴⁵

De Zweedse casus is niet de enige keer dat interactie tussen rechts-extremisten en Rusland aan de basis stond van terroristische activiteiten. In 2018 werden via een rechts-extremistische tussenpersoon in Duitsland leden van een Poolse neofascistische groepering benaderd voor een terroristische aanslag op een Hongaars cultureel centrum in Oekraïne. Het doel was om de aanslag te laten lijken op een aanval door Oekraïense neonazi's, om zo de relatie tussen Hongarije en Oekraïne te schaden.¹⁴⁶ Als dit plan geslaagd zou zijn, dan had deze aanslag bovendien bij kunnen dragen aan de geloofwaardigheid van de door Rusland aangedragen ‘rechtvaardiging’ om Oekraïne binnen te vallen. Volgens de Russische propaganda moest Oekraïne immers bevrijd worden van neonazi's die het land zouden hebben overgenomen.¹⁴⁷

Ook zet Rusland doelbewust desinformatie als wapen in.¹⁴⁸ Dat desinformatie een concrete schadelijke impact kan hebben, bleek vorig jaar zomer in Southport in het Verenigd Koninkrijk, na de moord op drie kinderen. Nadat er via een Russische desinformatiecampagne valse geruchten

¹³⁸ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.272-273.

¹³⁹ ‘Campagne via Nederlandse servers’, NRC, 11 juli 2024.

¹⁴⁰ ‘Neo-Nazi group the Base found a safe space to recruit Americans: the Russian internet’, *The Guardian*, 28 oktober 2024; K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.342; ‘US neo-Nazi group with Russia-based leader calls for targeted Ukraine attacks’, *The Guardian*, 5 april 2025.

¹⁴¹ ‘Neo-Nazi group the Base found a safe space to recruit Americans: the Russian internet’, *The Guardian*, 28 oktober 2024; ‘US neo-Nazi group with Russia-based leader calls for targeted Ukraine attacks’, *The Guardian*, 5 april 2025.

¹⁴² K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.267, 272-278, 334.

¹⁴³ Idem, p.267.

¹⁴⁴ Idem, p.274.

¹⁴⁵ Idem, p.277.

¹⁴⁶ Idem, p.59.

¹⁴⁷ ‘Putin: “Demilitarisation”, “denazification” remain war aims’, *BBC*, 14 december 2023.

¹⁴⁸ A. Applebaum, *Autocracy Inc.: the dictators who want to run the world* (New York 2024), p.84.

waren verspreid dat de dader een islamitische vluchteling was en enkele radicaal-rechtse en rechts-extremistische aanjagers daarmee aan de haal waren gegaan en opruiende berichten hadden verstuurd, braken er gewelddadige rellen uit, waaraan veel personen uit radicaal-rechtse en rechts-extremistische hoek deelnamen.¹⁴⁹

Ook radicaal-rechtse politici worden benaderd en ondersteund vanuit Rusland.¹⁵⁰ Een algemene modus operandi van de Russische staat is om deze politici aan zich te binden via een web van persoonlijke en professionele relaties, waardoor een bepaalde afhankelijkheid wordt gecreëerd.¹⁵¹ In april 2024 bleek dat verschillende radicaal-rechtse Europarlementariërs zich door Rusland hadden laten omkopen om pro-Russische propaganda te verspreiden ('Voice of Europe-schandaal').¹⁵² Enkele maanden later bleek een Russisch netwerk online actief te zijn geweest in het promoten van radicaal-rechtse politieke partijen, in aanloop naar de Europese verkiezingen van juni.¹⁵³

Let wel, er zijn ook radicaal-rechtse en rechts-extremistische individuen en groepen die niet pro-Russisch zijn. Zij twijfelen bijvoorbeeld aan de oprechtheid van de conservatieve ideologische oriëntatie van het land, die veel rechts-radicalen en rechts-extremisten aanspreekt.¹⁵⁴ Ook de Russische oorlog tegen Oekraïne heeft voor de nodige verdeeldheid gezorgd, omdat het een oorlog tussen twee 'witte volkeren' betreft.¹⁵⁵

Gevolgen voor Nederlandse nationale veiligheid

Interacties tussen Russische actoren en anti-institutioneel- en rechts-extremisten komen in ons land minder vaak voor dan in een aantal andere westerse landen. Maar anti-institutioneel- en rechts-extremisme zijn transnationale fenomenen. De beïnvloeding daarvan, ten gevolge van interacties met statelijke actoren, kan daarom ook effecten hebben in Nederland, zelfs wanneer die interacties veelal in het buitenland plaatsvinden. Wanneer bondgenoten slachtoffer worden van dergelijke activiteiten, kan dat indirect ook onze positie verzwakken. Anti-institutionele en rechts-extremistische complottheorieën en desinformatie stoppen bovendien niet aan één of andere denkbeeldige grens, maar vinden via internet en sociale media ook hun weg naar Nederland, waar

¹⁴⁹ 'Verdachte drievoudige moord in Southport voorgeleid, zwijgt over motief', De Volkskrant, 1 augustus 2024; 'Betrouwbaarheid van het nieuws is cruciaal voor het functioneren van de maatschappij', AD, 4 augustus 2024; 'Aan storm van desinformatie over steekpartij in Southport ging veel voorwerk vooraf', NRC, 5 augustus 2024.

¹⁵⁰ 'Resolutie van het Europees Parlement van 1 juni 2023 over buitenlandse inmenging in alle democratische processen in de Europese Unie, met inbegrip van desinformatie (2022/2075(INI))', 1 juni 2023; Vast Comité van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, 'Informatiepositie van de inlichtingendiensten wat betreft de financiering door stichtingen of andere organisaties en inzake de invloed die Rusland uitoefent op 'politici' in België (Nota nr. 2022.297)', 23 december 2022; 'Zo kan de radicaal-rechtse revolutie (misschien) gestopt worden', NRC, 26 september 2024; 'AIVD waarschuwde Baudet voor Russische beïnvloeding', De Volkskrant, 23 februari 2023; 'Herken de tsaar in Poetin', NRC, 14 januari 2017; 'Roemeense veiligheidsraad: Rusland heeft presidentsverkiezingen beïnvloed', NOS, 4 december 2024; 'Gerecht Münster: inlichtingendienst mag AfD in de gaten houden', FD, 13 mei 2024.

¹⁵¹ B. Molas et al., 'Anti-Government Threats and their Transnational Connections', ICCT maart 2024, p.31.

¹⁵² 'EU agrees to sanction pro-Russian outlet "Voice of Europe"', AFP, 15 mei 2024; 'Hoe de Russen uw brein proberen te koloniseren', Trouw, 15 mei 2024; 'EU legt sancties op aan Voice of Europe en twee mannen achter de website', NRC, 27 mei 2024.

¹⁵³ 'Russisch netwerk op X poogde radicaal-rechts in Europa te versterken', De Volkskrant, 12 juli 2024; "'Finnen zijn wél door-drongen van gevaren die op ze afkomen'", AD, 19 juli 2024.

¹⁵⁴ B. Molas et al., 'Anti-Government Threats and their Transnational Connections', ICCT maart 2024, p.31-32.

¹⁵⁵ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.147-148, 277.

zij net zo goed schade aanrichten. Zo heeft een deel van de dreiging die van statelijke actoren en hun *proxy's* richting Nederland uitgaat betrekking op het voeden van transnationale extremistische fenomenen, waar ons land (vooralsnog) veelal indirect, vanuit het buitenland, de gevolgen van ondervindt.

De gevolgen van de interactie tussen Russische actoren en westerse anti-institutioneel- en rechts-extremisten zien in Nederland vooral op de sociale en politieke stabiliteit en de democratische rechtsorde.¹⁵⁶ Wanneer Russische actoren anti-institutionele, radicaal-rechtse en rechts-extremistische desinformatie en complottheorieën helpen verspreiden en daarmee extremistische elementen in onze samenleving versterken, kan dat onder meer bijdragen aan maatschappelijke onrust, (politieke) polarisatie, oplopende spanningen tussen (etnische) bevolkingsgroepen, ondermijning van democratische en maatschappelijke instituties en intimidatie en bedreiging richting personen die voor die instituties werken, zoals politici, rechters, wetenschappers en journalisten.¹⁵⁷

Daarnaast kunnen interacties tussen Russische actoren en extremistische bewegingen de extremistische en terroristische dreiging die van die bewegingen uitgaat vergroten. In Nederland is dat nog niet gebeurd, maar dat het kan blijkt uit de eerder beschreven Zweedse en Duits-Poolse casussen, waarin verschillende aanslagen werden gepleegd. Ook de oproep van de leider van The Base om moordaanslagen en aanvallen in Oekraïne uit te voeren is illustratief. Hoewel er vanuit het Kremlin meer aandacht is uitgegaan naar radicale maar niet-gewelddadige partijen op het rechtse politieke spectrum, deinst het er niet voor terug om in verschillende landen steun te verlenen aan de extremere elementen binnen het rechtse milieu.¹⁵⁸ De dreiging kan bijvoorbeeld toenemen wanneer extremisten paramilitaire trainingen worden aangeboden of wanneer zij (financiële) middelen toebedeeld krijgen die kunnen worden ingezet ten behoeve van ondermijnende en/of gewelddadige activiteiten. Een toename van de extremistische en terroristische dreiging zal aannemelijker zijn voor landen waar meer interactie plaatsvindt en waar extremistische bewegingen concrete steun vanuit Rusland ontvangen. In andere landen, waaronder Nederland, zal de kans op een toename van de extremistische en terroristische dreiging daarentegen relatief beperkt zijn. In die landen kan Russische verspreiding van extremistische complottheorieën en desinformatie echter nog altijd bijdragen aan de normalisering, legitimering en verdere verspreiding van extremistische ideologieën, waardoor ook daar (op termijn) de extremistische en terroristische dreiging kan toenemen.

¹⁵⁶ Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 'Leidraad risicobeoordeling Rijksbrede Risicoanalyse Nationale Veiligheid', juli 2022, p.9-11.

¹⁵⁷ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland December 2024', 17 december 2024, p.33.

¹⁵⁸ K. Rekawek, T. Renard en B. Molas (red.), *Russia and the far-right, Insights from ten European countries* (Den Haag 2024), p.334.

Bijlage 1

Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning

Het onderstaande biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa (die bekend geworden zijn) na 11 december 2024. Veroordelingen voor dergelijke delicten zijn niet meegenomen in het overzicht, omdat deze raken aan eerdere arrestaties in het verleden en niet tekenend hoeven te zijn voor het actuele dreigingsbeeld. Het overzicht geeft een goede indicatie maar geen compleet beeld. Een deel van de arrestaties is nog niet in de openbaarheid en wordt niet in dit DTN benoemd. Niet alle arrestaties zullen uitmonden in veroordelingen voor terrorisme. Daarnaast kunnen er aanslagen of arrestaties plaatsvinden waarbij pas later in het onderzoek een terroristisch motief duidelijk wordt. In geval van aanslagen zijn datum en plaats van handeling **vet/rood** aangeduid.

November 2024

- **26 november Nederland.** Een 18-jarige scholier uit Eindhoven is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van aanslagen op onder meer de voorman van Pegida, de Tweede Kamer, politiebureaus, rechtbanken en kerken. Het zou gaan om een ISIS-aanhanger.

December 2024 (zie voor eerdere arrestaties/aanslagen in december 2024 DTN december 2024)

- **4 december Italië.** De Italiaanse politie heeft 12 personen aangehouden die deel zouden uitmaken van een georganiseerde neonazistische groep. Een deel van de groep wordt verdacht van het voorbereiden van een aanslag op premier Meloni, Klaus Schwab of Italiaanse parlementariërs.
- **15 december Noord-Macedonië.** Vier mensen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een door ISIS geïnspireerde aanslag op burgerdoelwitten.
- **19 december Verenigd Koninkrijk.** Een man is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. Hij zou de wens hebben uitgesproken om ongelovigen en joden schade toe te brengen. Ook

een winkelcentrum was mogelijk een doelwit. Bij hem thuis werden o.a. een kruisboog, mes en een recept voor mosterdgas gevonden.

- **19 december Spanje.** Vier minderjarigen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op (mogelijk) de Basílica de Santa María in Alicante. Ze zouden online in contact staan met jihadisten.
- **20 december Duitsland.** Een man rijdt met een SUV in op bezoekers van een kerstmarkt waarbij zes doden vallen en meer dan driehonderd gewonden. De dader handelde vanuit een ideologisch diffuus motief, waarbij islam- en vreemdelingenhaat en anti-institutioneel gedachtengoed in elkaar overliepen.
- **25 december Duitsland.** In de buurt van Berlijn is een minderjarige jongen opgepakt die plannen zou hebben om een aanslag te plegen op een kerk in Berlijn tijdens de kerstperiode. Hij zou in contact hebben gestaan met mensen die in verband worden gebracht met ISIS. De plannen waren niet in een gevorderd stadium.

Januari 2025

- **22 januari Italië.** Een man is opgepakt op verdenking van ISIS-lidmaatschap en het voorbereiden van een aanslag met een mes op de joodse gemeenschap in Napels.
- **23 januari België.** Een minderjarige jongen uit Oekraïne is gearresteerd op verdenking van het plannen van een aanslag op een moskee in de Brusselse wijk Molenbeek. Bij een huiszoeking werden twee messen, een zelfgemaakt wapen en documenten met nazisymbolen gevonden.
- **25 januari Frankrijk.** In een supermarkt in Apt zijn een klant en een bewaker van een supermarkt gewond geraakt bij een mesaanval. De opgepakte verdachte riep tijdens de aanval "Allahoe akbar" en stond bekend als geradicaliseerd.
- **25 januari Duitsland.** In Kiel wordt een Koerdische man neergestoken door een Syrische man. Het incident vond plaats nabij een pro-Koerdische demonstratie. Omstanders zeggen dat de verdachte uitspraken deed die duiden op ISIS-sympathieën.
- **29 januari Zweden.** Een man die in Zweden vele koranverbrandingen op zijn naam heeft staan is in zijn appartement doodgeschoten. De moord vond plaats op de vooravond van de uitspraak in een rechtszaak tegen hem wegens 'opruiming tegen een etnische groep' i.v.m. koranverbrandingen in 2023. Vijf mensen worden opgepakt, maar zij komen de dag erna weer vrij. De Zweedse premier zei dat er mogelijk een link is met 'buitenlandse mogendheden'.

Februari 2025

- **10 februari Oostenrijk.** Een 14-jarige vermoedelijke ISIS-sympathisant is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op een treinstation in Wenen.
- **11 februari Zweden.** Een 18-jarige man is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een 'gewelddadig islamistisch extremistische' aanslag.
- **12 februari Duitsland.** Een 21-jarige man uit Saksen is gearresteerd voor het voorbereiden van een aanslag op een azc in de deelstaat Brandenburg.
- **13 februari Duitsland.** Een 24-jarige man rijdt met een auto in op een demonstratie in München. Een vrouw en haar dochter komen om en er vallen circa 36 gewonden. De aanklager gaat uit van een islamistisch motief. Mogelijk kampt de verdachte met psychische problematiek.

- **15 februari Oostenrijk.** In Villach is een 14-jarige jongen doodgestoken en raakten vijf anderen gewond bij een mesaanval. Een 23-jarige man is opgepakt. Hij heeft mogelijk banden met ISIS en radicaliseerde waarschijnlijk online in enkele weken.
- **17 februari Verenigd Koninkrijk.** In Northumberland is een 15-jarige jongen gearresteerd voor het plannen van een aanslag en lidmaatschap van The Base.
- **20 februari Duitsland.** Een 18-jarige man is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een ‘islamistisch gemotiveerde’ aanslag op de Israëlische ambassade in Berlijn.
- **21 februari Duitsland.** In Berlijn heeft een 19-jarige man ingestoken op een toerist bij het Holocaust-monument. De verdachte handelde volgens de aanklager uit ‘radicaalislamistische en antisemitische overtuigingen’ en was een ISIS-sympathisant.
- **22 februari Frankrijk.** In Mulhouse heeft een 37-jarige man ingestoken op bezoekers van een markt. Er viel een dode en vijf gewonden. Er wordt uitgegaan van terrorisme; de verdachte is eerder veroordeeld voor het verheerlijken van terrorisme nadat hij in een video onder meer had opgeroepen om ‘ongelovigen te bestrijden’.
- **24 februari Zwitserland.** Een 19-jarige Duitser is aangehouden die een aanslag plande op een synagoge in Halle (Duitsland). Hij zou zijn aanslagplan meermaals hebben gedeeld in een Telegramgroep en een vuurwapen hebben verkregen.

Maart 2025

- **3 maart Duitsland.** In Mannheim reed een man in op mensen. Tot dusver houdt de politie vast aan de lezing dat hij handelde vanuit een psychische stoornis, maar de politie onderzoekt nog alle mogelijkheden, waaronder een rechts-extremistisch motief.
- **7 maart Nederland.** Een 20-jarige man is in Apeldoorn aangehouden op verdenking van deelname aan een terroristische organisatie en het voorbereiden van een terroristische aanslag.
- **10 maart Frankrijk.** Een 17-jarige is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag tijdens Ramadan. Het zou gaan om een ISIS-aanhanger die als geradicaliseerd bekend stond. Mogelijke doelwitten waren joodse of christelijke doelen, evenals de Amerikaanse en Israëlische consulaten.
- **21 maart Frankrijk.** Een man is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. Hij zou een drone en materialen voor explosieven hebben gekocht. Eerder is hij veroordeeld wegens een uitreis naar Syrië. Hij lijdt aan schizofrenie.

April 2025

- **1 april Nederland.** Een 25-jarige man met rechts-extremistisch gedachtegoed is in Nieuwegein aangehouden op verdenking van terroristische misdrijven.
- **6 april Frankrijk.** In Parijs zijn twee mannen opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag met explosieven. Een derde gearresteerde zou hebben nagelaten melding te maken van de plannen. Ten minste een van de verdachten zou trouw hebben gezworen aan ISIS.
- **6 april Nederland.** Het Openbaar Ministerie verdenkt een man van een poging moord met een terroristisch oogmerk. Hij stak in de Groningse tbs-kliniek Mesdag een Joodse man neer. Op Bevrijdingsdag 2018 raakte ook al drie personen zwaargewond nadat de man hen aanviel met een mes. Daarvoor kreeg de man geen gevangenisstraf, maar tbs opgelegd.
- **9 april Oostenrijk.** In Wenen is een 18-jarige man opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag uit naam van ISIS op de Israëlische ambassade en een islamitisch centrum. De aanslagplannen zouden concreet zijn.

- **11 april Griekenland.** In Athene is bij het hoofdkantoor van de Griekse treinmaatschappij een bom ontploft. De aanslag werd opgeëist door een links-extremistische groepering.
- **12 april Verenigd Koninkrijk.** In een gevangenis heeft een man die is veroordeeld voor betrokkenheid bij de aanslag op de Manchester Arena in 2017 met olie en zelfgemaakte wapens drie cipiers verwond.
- **18 april Italië.** In Italië is een Tunesische man opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. Hij was o.a. in bezit van jihadistisch propagandamateriaal en documenten om bommen en wapens te maken.
- **24 april Frankrijk.** Een 15-jarige jongen stak een medeleerlinge dood op een Franse school en verwondde drie anderen. Voorafgaand aan het incident verstuurde hij een manifest van 13 pagina's dat handelt over anti-globalisme, anti-industrialisme en ecologie, en waarin wordt opgeroepen tot opstand. Online zou hij neonazi-groepen hebben gevolgd en deelgenomen aan Hitlerverering.
- **25 april Frankrijk.** Een 21-jarige Fransman heeft een Malinese man met messteken om het leven gebracht in een moskee in het dorp La Grand-Combe. De dader filmde zijn daad en deelde deze op sociale media. In de video riep de dader onder andere "Jouw klote Allah". Aan de politie heeft de man verklaard dat hij niet uit moslimhaat handelde. Het Franse OM gaat vooralsnog uit van moord met voorbedachten rade op grond van ras of religie – een haatmisdrif dus, en niet terrorisme.
- **26 april Verenigd Koninkrijk.** Een man heeft twee jonge vrouwen aangevallen met een kruisboog in een uitgaansstraat in Leeds. Volgens media plaatste de dader vlak voor de aanval een aankondiging op Facebook. Hierin beschreef hij zijn daad als 'massamoord, terrorisme, wraak, vrouwenhaat, moord/zelfmoord'.

Mei 2025

- **20 mei Finland.** Een 16-jarige jongen op een middelbare school in de Finse stad Pirkkala drie meisjes gestoken met een mes. In een vooraf verspreid manifest stelt de jongen gericht vrouwelijke leerlingen te gaan aanvallen. Het manifest mist volgens Finse media wel 'gedetailleerde grieven'.
- **21 mei Duitsland.** Duitse veiligheidsdiensten hebben in drie deelstaten vijf jongens tussen de 14 en 18 jaar oud gearresteerd op verdenking van lidmaatschap van een rechts-terroristische organisatie. Zij zouden door geweld richting migranten en politieke tegenstanders de Duitse democratie omver willen werpen. Een van de verdachten zou van plan zijn geweest een brandaanslag te plegen op een azc.
- **31 mei Frankrijk.** In Puget-sur-Argens schoot een Franse man met rechts-extremistische denkbeelden zijn Tunesische buurman dood en verwondde een Turkse man.

Juni 2025

- **12 juni Polen.** Een 19-jarige jongen is, net als twee eerder aangehouden mannen, aangehouden voor het plannen van een terroristische aanslag. Ze waren in het bezit van zwaar vuurwerk, bezochten schietbanen, voerden militair-tactische oefeningen uit en hadden informatie over gevechtshandelingen opgezocht. Ze zouden onder meer geïnspireerd zijn door de rechts-terroristische aanslagplegers Anders Breivik en Brenton Tarrant.

Bijlage 2

Dreigingsniveaus DTN

Het dreigingsniveau vloeit voort uit het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en zegt iets over de algemene terroristische dreiging gedurende een langere termijn. Om het dreigingsniveau te bepalen worden veel verschillende elementen in ogenschouw genomen; elementen die kunnen verschillen in aard, herkomst, concreetheid, zichtbaarheid en actualiteit.

De dreigingsniveaus worden aangegeven met de nummers 1 tot en met 5. Zij worden gebruikt ter kwalificering van de bandbreedte van het ingeschatte risico dat Nederland te maken krijgt met terroristische aanslagen. Schommelingen in aard, omvang en achtergrond van de dreiging geven daarom niet altijd onmiddellijk aanleiding om een ander dreigingsniveau te kiezen. Ook wanneer sprake is van een bepaalde concrete dreiging tegen een persoon of object of vitale bedrijfssector in Nederland, die leidt tot een verhoogde dreiging in andere systematieken dan het DTN, hoeft dit niet per se te betekenen dat het algemene dreigingsniveau ook omhoog gaat. De bullets die onder de dreigingsniveaus zijn opgenomen, dienen ter illustratie van situaties die zich onder een bepaald dreigingsniveau kunnen voordoen. Dit betekent ook dat niet *alle* genoemde bullets van toepassing hoeven te zijn wanneer een bepaald dreigingsniveau van kracht is.

Niveau 1 van 5 De terroristische dreiging in Nederland is minimaal

Het is niet waarschijnlijk dat in Nederland een terroristische aanslag plaatsvindt.

- We hebben geen aanwijzingen dat zich in Nederland personen bevinden die een terroristische dreiging vormen.
- We hebben geen aanwijzingen dat Nederland in beeld is bij terroristen in het buitenland.

Niveau 2 van 5 De terroristische dreiging in Nederland is beperkt

Er bestaat een kleine kans op een terroristische aanslag in Nederland.

- Er is sprake van radicalisering waarvan op termijn een dreiging kan uitgaan.
- Terroristen hebben de intentie aanslagen te plegen in Europa, maar treffen daartoe geen concrete voorbereidingen.

Niveau 3 van 5

De terroristische dreiging in Nederland is aanzienlijk

Een terroristische aanslag in Nederland is voorstelbaar.

- Er zijn in Nederland personen en groepen die sterk radicaliseren en een dreiging vormen.
- We hebben geen aanwijzingen dat terroristen een aanslag in Nederland voorbereiden, maar het is wel voorstelbaar.
- Terroristen plegen of plannen aanslagen in Europa.

Niveau 4 van 5

De terroristische dreiging in Nederland is substantieel

De kans op een terroristische aanslag in Nederland is reëel.

- Terroristen zien Nederland als een doelwit.
- Terroristen plegen aanslagen in omliggende landen.
- Mogelijk zijn er aanwijzingen dat terroristen een aanslag op Nederland voorbereiden.

Niveau 5 van 5

De terroristische dreiging in Nederland is kritiek

Een terroristische aanslag in Nederland is op handen.

- We hebben concrete aanwijzingen dat terroristen op het punt staan een aanslag in Nederland te plegen.
- Er heeft een aanslag in Nederland plaatsgevonden.
- Er is een kans op een vervolgaanslag in Nederland.

Opmerkingen bij Niveau 5:

- *Niveau 5 kan afgekondigd worden voor een specifiek deel van Nederland.*
- *Niveau 5 zal voor een beperkte tijd worden afgekondigd.*

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer informatie

www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl

Juni 2025